

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
Кафедра міжнародного та європейського права

С. С. Андрейченко, В. В. Владишевська

МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Навчально-методичні вказівки
з підготовки до семінарських занять

Одеса
Фенікс
2022

УДК 341.4(100)(075.8)

М 58

Рекомендовано рішенням навчально-методичної ради
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 2 від 19.12.2022 р.)

Автори:

Андрейченко С. С., доктор юридичних наук, професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Владишевська В. В., доктор філософії в галузі права, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Рецензенти:

Громовенко К. В., доктор юридичних наук, професор кафедри міжнародного та порівняльного правознавства Міжнародного гуманітарного університету;

Качурінер В. Л., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Міжнародного гуманітарного університету.

М 58 **Андрейченко С. С., Владишевська В. В.**

Міжнародне кримінальне право : навч.-метод. вказівки з підготовки до семінарських занять [Електронне видання] / С. С. Андрейченко, В. В. Владишевська ; НУ «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2022. – 71 с. – Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/23459...>

ISBN 978-966-928-871-4

У методичних вказівках викладено основні питання курсу «Міжнародне кримінальне право», наведено перелік контрольних питань, бібліографія, основні інтернет-ресурси для підготовки до семінарських занять.

Методичні вказівки призначені для здобувачів вищої освіти, що вивчають дисципліну «Міжнародне кримінальне право».

УДК 341.4(100)(075.8)

ISBN 978-966-928-871-4

© С. С. Андрейченко, В. В. Владишевська, 2022
© Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2022

ЗМІСТ

<i>ПЕРЕДМОВА</i>	
ПРОГРАМА ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ.....	6
ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	41
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ.....	62
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ.....	65

ПЕРЕДМОВА

На початку нового тисячоріччя культура безкарності продовжує стимулювати подальше розширення масштабів насильства і зростання злочинності. Сьогодні більш ніж будь-коли відчувається гостра потреба у функціонуванні судових органів, що мають міжнародну кримінальну юрисдикцію. Сучасні війни супроводжуються злочинами безпрецедентної жорстокості й цинізму. Маніпуляція страхом і стражданнями створює ланцюг насильства, коли тисячі людей стають мимовільним інструментом безжалісної політичної еліти в її боротьбі за владу. Народи світу прагнуть покласти край безкарності. Одним із важливих способів досягнення цієї мети визнане міжнародне кримінальне право.

Міжнародне кримінальне право відіграє важливу роль у боротьбі зі злочинністю, яка все більше виходить за межі державного контролю і вступає у протистояння зі світовим правопорядком. Характер, масштаби і вплив злочинності помітно змінилися: вона поширилася на багато країн, тому виявлення злочинців ускладнюється, а міжнародне співробітництво стає як ніколи важливим.

Багатостороннє співробітництво, засноване на верховенстві права, ґрунтується на взаємоузгоджених принципах, що вже давно підтримуються міжнародним співтовариством. В умовах міжнародного порядку, в якому використання влади підпорядковується нормам права, держави повинні виконувати свої міжнародні зобов'язання, незалежно від внутрішнього законодавства, і створювати ефективні внутрішні механізми для забезпечення їх дотримання. Тим не менш, у багатьох сферах порушення норм міжнародного права є занадто частими, а політична воля до забезпечення їх неухильного дотримання – занадто слабкою.

Міжнародна злочинність – це глобальна проблема, яка обумовлює необхідність глобальної реакції. Співробітництво держав у боротьбі з нею здійснюється на як основі міжнародних угод, так і в рамках складного і

різнобічного інституціонального механізму. Відбувається «інтернаціоналізація» заходів запобігання і припинення злочинності, розробка й узгодження яких піднімається до міжнародно-правового рівня. Міжнародно-правової регламентації, у числі інших, набувають питання гармонізації кримінально-правової заборони, оптимізації систем кримінального правосуддя, координації превентивних антикримінальних зусиль держав. Це підвищує значення наукових досліджень у цій сфері, а також підготовки спеціалістів, що володіють вагомими знаннями в області міжнародного й міжнародного кримінального права, здатних виконувати ці складні завдання.

Вивчення курсу «Міжнародне кримінальне право» має за мету вивчення міжнародних злочинів у контексті міжнародного кримінального права; ознайомлення студентів із засадами та порядком здійснення міжнародного кримінального правосуддя та співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю; вироблення у студентів уявлення про кримінально-правові механізми захисту міжнародного правопорядку та міждержавного співробітництва.

Дисципліна «Міжнародне кримінальне право» заснована на знаннях та вміннях, набутих студентами під час вивчення курсів «Міжнародне публічне право», «Кримінальне право», «Порівняльне кримінальне право», «Міжнародне гуманітарне право» та інших.

Інформаційні джерела – підручники з міжнародного права, міжнародних відносин, фахові монографії, навчальні посібники, наукові статті, міжнародно-правові акти та інші офіційні документи, національне законодавство України і інших країн, міжнародна судова практика.

ПРОГРАМА ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ «МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО»

Тема 1. Поняття і структура міжнародного кримінального права

Лекційний курс

Завдання, цілі, методика спецкурсу. Виникнення і еволюція концепції міжнародного кримінального права у міжнародно-правовій доктрині. Сучасні теорії міжнародного кримінального права. Міжнародне кримінальне право як галузь міжнародного публічного права, його предмет і джерела.

Структура міжнародного кримінального права у широкому сенсі: міжнародне кримінальне право *stricto sensu* і транснаціональне кримінальне право. Зв'язок міжнародного кримінального права з іншими галузями міжнародного права. Суверенітет держав та межі міжнародного співробітництва в сфері боротьби зі злочинністю.

Вступ до теми

Існування міжнародної злочинності не є специфічною рисою сучасності. Цей феномен виявляв себе за різних часів і властивий різним культурам і суспільствам, має різноманітні політичні, економічні, історичні та культурні корені. Активізація міжнародної злочинності та необхідність удосконалення співпраці у запобіганні та припиненні міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру стало підставою для формування самостійної галузі міжнародного публічного права – міжнародного кримінального права.

Вивчення курсу «Міжнародне кримінальне право» має за мету вивчення міжнародних злочинів у контексті міжнародного кримінального права; ознайомлення студентів із засадами та порядком здійснення міжнародного кримінального правосуддя та співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю; вироблення у студентів уявлення про кримінально-правові механізми захисту міжнародного правопорядку та міждержавного

співробітництва.

У процесі освоєння цієї дисципліни ставляться наступні завдання:

- ознайомити студентів із історією становлення та розвитку міжнародного кримінального права;
- сформувати у студентів уявлення про поняття, предмет, норми та джерела міжнародного кримінального права;
- визначити місце міжнародного кримінального права у загальній системі міжнародного права та його співвідношення з іншими галузями міжнародного права;
- вивчити загальні принципи міжнародного кримінального права;
- розглянути юридичну природу міжнародних правопорушень та розмежування категорій міжнародних та транснаціональних злочинів;
- дослідити співвідношення норм міжнародного кримінального права та національного кримінального законодавства та механізми імплементації норм МУП;
- дати студентам базові знання про порядок організації та судочинство органів міжнародної кримінальної юстиції (Міжнародні кримінальні трибунали *ad hoc*, Міжнародний кримінальний суд).

Міжнародне кримінальне право – це самостійна галузь, що включає принципи та норми, які створені з метою охорони міжнародного правопорядку від злочинних зазіхань з боку суб'єктів міжнародного права шляхом встановлення кримінальної відповідальності винних фізичних осіб та відповідальності держави за вчинення міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру.

Виділяють наступні періоди розвитку та становлення міжнародного кримінального права:

1. Період давнини та раннього середньовіччя;
2. Період розквіту феодальних порядків та пізнє середньовіччя;
3. Період буржуазних революцій та становлення Вестфальської системи;

4. Період промислового перевороту та двох світових воєн;

5. Період «холодної війни» та транснаціональної організованої злочинності;

6. Період інформаційного суспільства та епохи глобалізації.

У міжнародному кримінальному праві можна виокремити дві підгалузі.

Перша підгалузь (вертикальний компонент) регламентує підстави і порядок притягнення індивідів до кримінальної відповідальності органами міжнародної кримінальної юстиції, встановлюючи рідкісні для міжнародно-правової системи вертикальні відносини, з огляду на що за нею закріпилася назва «міжнародне кримінальне право *stricto sensu*». За межами міжнародного кримінального права *stricto sensu* юридичні відносини залишаються суворо горизонтальними. Ця підгалузь регулює не тільки матеріально-правові підстави притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності, але і міжнародний кримінальний судоустрій та судочинство. В середині неї позначилася тенденція до об'єднання процесуальних норм у міжнародний кримінальний процес. Підстави та порядок встановлення універсальної юрисдикції стали самостійною частиною процедурної регламентації притягнення до відповідальності ймовірних злочинців за особливо тяжкі міжнародні злочини.

Так, після Другої світової війни у структурі міжнародного права склалася система норм, що долає обмеженість національного права, має свій механізм криміналізації та механізм правосуддя, тобто система, що встановлює злочинність діяння і підкоряє його своїй юрисдикції. Вона стала функціональним аналогом традиційного кримінального права і отримала назву «міжнародне кримінальне право *stricto sensu*». Це значно змінило спрямованість дискусії стосовно змісту поняття, яке розглядається, і надало їй додаткового імпульсу.

Друга підгалузь (горизонтальний компонент), основною категорією якої є транснаціональний злочин, криміналізований внутрішньодержавним правом, складається з норм, які не можуть функціонувати понад

національним правовим простором: ці норми або регламентують певні аспекти взаємодії національних правових систем (наприклад, з питань екстрадиції), або є зобов'язаннями, які впливають на національне право.

У той час як міжнародне кримінальне право *stricto sensu* криміналізує та пеналізує певні діяння безпосередньо відповідно до міжнародного права, тобто встановлює рідкісні для міжнародно-правової системи вертикальні відносини, в іншій частині міжнародного кримінального права юридичні відносини залишаються відносно горизонтальними, і основною категорією другої підгалузі є злочин транснаціональний, криміналізований національним правом. Ця підгалузь може бути позначена як транснаціональне кримінальне право.

Тема 2. Міжнародний злочин як категорія міжнародного кримінального права

Лекційний курс

Історія розвитку поняття «міжнародний злочин». «Квазізлочин держави»: аналіз концепції. Формальні параметри і види міжнародних злочинів.

Поняття «міжнародний екстрадиційний злочин»; «транснаціональний злочин», «міжнародно-правовий злочин». Поняття «конвенційний злочин» і «злочин проти загального міжнародного права».

Індивідуальна кримінальна відповідальність в міжнародному праві. Проблема міжнародної правосуб'єктності індивіда у контексті його відповідальності за злочини проти загального міжнародного права.

Вступ до теми

У сучасній міжнародній доктрині розрізняють три види правопорушень, які визначаються за об'єктивною та суб'єктивною сторонами складу цих правопорушень:

- міжнародні злочини;

- злочини міжнародного характеру;
- інші міжнародні правопорушення.

Міжнародні злочини – це злочини, які порушують міжнародні зобов'язання, які є основними для забезпечення життєвоважливих інтересів міжнародного співтовариства і розглядаються як злочини проти міжнародного співтовариства в цілому. Це найбільш тяжкі та небезпечні порушення принципів та норм міжнародного права, що зачіпають глобальні інтереси всього людства.

Можна виділити три категорії міжнародних злочинів:

- 1) міжнародний екстрадиційний злочин;
- 2) транснаціональний злочин;
- 3) міжнародно-правовий злочин.

Екстрадиційним злочином називають злочин, що тягне видачу. Екстрадицію можна розглядати як форму міжнародно-правової допомоги у кримінальних справах, що полягає у видачі звинувачуваного для здійснення правосуддя, або засудженого для приведення у виконання звинувачувального вироку суду, яка надається державою, на території якого знаходиться запитувана особа на запит держави, яка має підстави для здійснення своєї юрисдикції з дотриманням прав і інтересів осіб, що підлягають видачі. Екстрадиційна процедура носить характер двохюрисдикційного процесу.

Транснаціональний злочин - це діяння, визнане злочинним не менше чим в двох державах, під юрисдикцію якого воно підпадає. Ця характеристика цілком адекватно відбиває головну якість транснаціональних злочинів - перетин національних юрисдикцій, тобто національно-правову криміналізацію. Боротьба з цими правопорушеннями може знаходитися під міжнародним контролем, але відповідальність за них не встановлюється безпосередньо міжнародним правом. Це торгівля людьми, відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом, торгівля зброєю.

Міжнародно-правовий злочин, або міжнародний злочин *stricto sensu*, - це діяння, що є «міжнародним» за походженням кримінально-правової

заборони.

Злочини міжнародного характеру – це злочинні діяння, передбачені міжнародними договорами, що не належать до злочинів проти людства, але які посягають на нормальні відносини між державами, завдають збитків мирній співпраці в різних галузях відносин (економічних, соціально-культурних, майнових), а так само організаціям і громадянам.

До складу злочину міжнародного характеру входять:

- об'єкт злочину міжнародного характеру, тобто блага матеріального або нематеріального характеру, на які зазіхає міжнародний кримінальний злочин (міжнародний правопорядок, суспільні відносини, права і свободи людини та ін.);

- об'єктивна сторона злочину міжнародного характеру виявляється у вигляді вчинення злочинцем суспільно небезпечного, протиправного, винного діяння стосовно об'єкта злочину, що регулюється міжнароднокримінальними нормами;

- суб'єктивна сторона злочину міжнародного характеру виражається у психічному ставленні особи до вчиненого діяння та його наслідків. Тобто враховується фактор вини;

- суб'єкт злочину міжнародного характеру – фізична осудна особа, яка досягла на момент вчинення злочину певного віку кримінальної відповідальності.

Відповідно до об'єкту посягання злочини міжнародного характеру можна класифікувати:

1. Злочини проти стабільності міжнародних відносин (міжнародний тероризм – Європейська конвенція про припинення тероризму 1977 р., захоплення заручників – Конвенція 1979 р., розкрадання ядерного матеріалу – Конвенція 1980 р., найманство, пропаганда війни, посягання на осіб, що користуються дипломатичним імунітетом та ін.);

2. Злочинні посягання на особисті права людини (застосування тортур, торгівля жінками і дітьми, рабство і работоргівля, систематичні і масові

порушення прав і свобод людини та ін.);

3. Воєнні злочини міжнародного характеру (застосування заборонених засобів і методів ведення війни, мародерство, насильство над населенням у районі військових дій та ін.), які відрізняються від воєнних злочинів як різновиду міжнародних злочинів тим, що не пов'язані зі злочинною діяльністю держави.

5. Злочини, вчинені у відкритому морі (забруднення морського середовища, порушення правового режиму на континентальному шельфі, піратство – Конвенція 1982 р., зіткнення морських судів і ненадання допомоги на морі, розрив або пошкодження морського кабелю й інші незаконні акти, направлені проти безпеки морського судноплавства, та ін.).

6. Злочини, що посягають на роботу цивільної авіації (захоплення повітряного судна – Конвенції 1963 р., 1970 р., 1971 р., 1988 р. та ін.) та інші.

За міжнародний злочин відповідальність несе як держава, винна в його вчиненні, так і її посадові особи, які брали участь у злочинних діяннях. Офіційне становище особи в державній ієрархії (глава держави, глава уряду, міністр оборони і т. ін.) не звільняє її від кримінальної відповідальності. Також не звільняє індивідів від кримінальної відповідальності та обставина, що вони вчинювали злочинні діяння на виконання наказу свого командування або уряду. Інститут міжнародної кримінальної відповідальності індивідів за вчинення міжнародних злочинів є значним стримувальним фактором сучасного міжнародного права щодо недопущення порушення його найбільш важливих норм.

Тема 3. Поняття і принципи кримінальної юрисдикції у міжнародному кримінальному праві

Лекційний курс

Міжнародно-правова інтерпретація поняття юрисдикції. Поняття і теорії кримінальної юрисдикції у міжнародному кримінальному праві.

Принципи кримінальної юрисдикції: територіальний принцип, активний

персональний принцип; пасивний персональний принцип, захисний принцип, принцип універсальності. Види кримінальної юрисдикції: предметна (*ratione materiae*); просторова (*ratione loci*); темпоральна (*ratione temporis*); персональна (*ratione personae*).

Тенденції розвитку національної кримінальної юрисдикції щодо міжнародних злочинів. Поняття міжнародної кримінальної юрисдикції. Співвідношення міжнародної та національної юрисдикції.

Вступ до теми

Юрисдикція в міжнародному праві – це прояв державного суверенітету. Вона означає сферу дії державної влади, здійснення владних повноважень. Можна розглядати в широкому і вузькому сенсах. У широкому розумінні, юрисдикція розглядається як право кожної держави створювати національне законодавство і забезпечувати його виконання.

Кримінальна юрисдикція – влада держави видавати норми кримінального права і забезпечувати їх застосування.

Питання кримінальної юрисдикції регламентуються законодавством держави відповідно до міжнародного права. Загальне правило полягає в тому, що держава здійснює повну юрисдикцію в межах своєї території і обмежену відносно своїх громадян за кордоном, в межах спеціальної економічної зони, і континентального шельфу.

У вузькому значенні термін «юрисдикція» здавна ототожнюється з судовою юрисдикцією. Міжнародна кримінальна юрисдикція - право міжнародних судових органів відповідно до своєї компетенції розглядати і вирішувати кримінальні справи. Міжнародна кримінальна юрисдикція (у вузькому сенсі) - юрисдикція міжнародних кримінальних судів і трибуналів.

Виділяють такі види юрисдикції:

1. за суб'єктом – міжнародна та державна;
2. за обсягом – повна та обмежена;
3. за змістом – приписувальна (матеріальна) та правозастосовна

- (процесуальна);
4. за способом реалізації – судова, виконавча та примусова;
  5. за характером регульованих відносин - адміністративна, цивільна та кримінальна;
  6. за дією у просторі – територіальна та екстратериторіальна;
  7. за характером влади – законодавча, виконавча (адміністративна) та судова;
  8. за дією норм права за колом осіб – персональна та універсальна.

Юрисдикція, яка здійснюється в межах державної території, називається територіальною, в основі якої лежить територіальний принцип. Юрисдикція, як правило, має територіальний характер. Найяскравіше це проявляється в кримінальній юрисдикції, де непорушно признається принцип приналежності юрисдикції судам того місця, де скоєний злочин. Але, кримінальна юрисдикція держави не вичерпується лише територіальним принципом, а передбачає можливість застосування екстериторіальних принципів.

Юрисдикція, яка здійснюється за межами території держави, є екстериторіальною. Заснована на цьому принципі юрисдикція носить в цілому обмежений характер, є лише приписуючою. Що ж до юрисдикцій примусу, то вона здійснюється тоді, коли суб'єкт знаходиться у сфері повної юрисдикції.

В контексті екстериторіальної юрисдикції слід звернути увагу на три принципи: персональний, захисту(чи безпеки) і універсальності.

Персональний принцип витікає з особистого верховенства держави, з її влади над своїми громадянами. Згідно з ним, юрисдикція держави поширюється на усіх її громадян за кордоном в межах, що визначаються її правом і відповідно до міжнародного права. Все частіше держави поширюють таку юрисдикцію і на осіб без громадянства, що постійно мешкають на їх території.

Принцип захисту (чи безпеки) покликаний забезпечити захист суттєвих інтересів держави від злочинних дій, що вчинюються за кордоном. Відповідно до цього принципу держава в таких випадках має право притягнути до кримінальної відповідальності будь-яку особу незалежно від місця скоєння злочину, зрозуміло, за умови, що така особа виявиться у сфері її юрисдикції.

Принцип універсальності передбачає можливість дії кримінальної юрисдикції держави на діяння, визнані злочинними міжнародним правом незалежно від громадянства осіб, що вчинили їх, і місця здійснення таких діянь.

Юрисдикція, у тому числі юрисдикція міжнародних кримінальних судів, має декілька параметрів, згідно з якими виділяють такі її види :

- предметну - *ratione materiae* (через обставини, пов'язані з предметом розгляду);

- просторову - *ratione loci* (через обставини, пов'язані з місцем);

- тимчасову - *ratione temporis* (через обставини, пов'язані з часом);

- персональну - *ratione personae* (через обставини, пов'язані з суб'єктами).

Тема 4. Міжнародна кримінальна юстиція: становлення й реалізація концепції

Лекційний курс

Формування концепції міжнародної кримінальної юстиції. Правові основи утворення і діяльності Нюрнберзького і Токійського військових трибуналів. Лондонська угода «Про судове переслідування і покарання головних воєнних злочинців європейських країн осі» і Статут Міжнародного воєнного трибуналу. Реалізація концепції міжнародної кримінальної юстиції в діяльності та вироках Нюрнберзького і Токійського військових трибуналів.

Загальні принципи діяльності Нюрнберзького трибуналу. Юрисдикція

Нюрнберзького і Токійського військових трибуналів *ratione loci* і *ratione temporis*. Нюрнберзького і Токійського військових трибуналів *ratione personae* і *ratione materiae*.

Співвідношення темпоральної юрисдикції Нюрнберзького і Токійського військових трибуналів із принципами «*nulla poena sine lege*» та «*ex post facto*».

Формування “нюрнберзької” концепції міжнародного злочину та її особливості. Злочини проти миру, воєнні злочини, злочини проти людяності в предметній юрисдикції Нюрнберзького та Токійського трибуналів.

Розвиток концепції міжнародної та універсальної кримінальної юстиції у постнюрнберзький період. Справа А. Ейхмана (*Attorney-General of the Government of Israel v. Eichmann* (1961)). Справа К. Барб'є (*Federation Nationale de Deportees et Internes Resistants v. Barbie*).

Функціонування концепції «злочину із загального міжнародного права» в кримінальному внутрішньодержавному праві. Кодифікація міжнародного кримінального права. Робота Комісії міжнародного права у цьому напрямку. Проект Кодексу злочинів проти миру і безпеки людства.

Вступ до лекції

Військові трибунали - це спеціальна форма здійснення правосуддя у сфері воєнних злочинів, злочинів проти людства, а також інших порушень міжнародно-правових актів, які тягнуть за собою суспільно-небезпечні наслідки локального чи глобального характеру, що проявляються головним чином, але не виключно через наявність жертв серед цивільного населення, наявність руйнувань цивільної інфраструктури тощо. Попри те, що воєнні трибунали мають спеціальну ознаку – стосуються наслідків воєнних дій чи дій під час воєнного стану, суб'єктами, які притягаються до відповідальності, виступають не завжди військові.

8 серпня 1945 року в Лондоні відбулося урочисте підписання угоди між урядами СРСР, США, Великої Британії та Франції про створення

Міжнародного військового трибуналу. Складовою угоди був статут для суду та покарання головних воєнних злочинців європейських держав «осі». У ньому вперше були дані чіткі узагальнювальні визначення скоєних Німеччиною злочинів проти людства, проголошено принцип індивідуальної відповідальності за них. Було закріплено кваліфікацію агресивної війни як міжнародного злочину та карну відповідальність осіб, які її розв'язали. 19 держав Об'єднаних Націй ухвалили цей документ. Міжнародний військовий трибунал, отримавши згодом назву «Нюрнберзького», відповідно до Лондонської угоди, був сформований на паритетних засадах із представників чотирьох держав.

Трибунал був уповноважений розглядати три категорії злочинів:

а) злочини проти миру, а саме: планування, підготовка, розв'язання, ведення агресивної війни чи війни в порушення міжнародних договорів, угод або переконань, а також участь у спільному плані або змові, спрямованих на вчинення кожної з перерахованих вище дій;

б) військові злочини, а саме: порушення законів або звичаїв війни, до яких належать убивства, катування, уведення в рабство чи для інших цілей цивільного населення окупованої території; убивства заручників; убивства, катування військовополонених чи осіб, що перебувають у морі; пограбування громадської чи приватної власності; руйнування, не виправдане військовою необхідністю, та інші злочини;

в) злочини проти людства, а саме: убивства, винищення, поневолення, заслання та інші жорстокості, вчинені щодо цивільного населення до чи під час війни, або переслідування через політичні, расові чи релігійні мотиви з метою вчинення чи у зв'язку з будь-яким злочином, що підлягає юрисдикції трибуналу, незалежно від того, чи були ці дії порушенням внутрішнього права країни, де вони були вчинені, чи ні.

Нюрнберзький трибунал мав певні наслідки для формування міжнародно-правового механізму притягнення до кримінальної відповідальності за скоєння злочинів, пов'язаних із пропагандою війни:

– були фактично вперше сформовані та визначена суспільна небезпечність воєнних злочинів, розроблено склади більшості воєнних злочинів та встановлені детермінуючі ознаки кримінально караної поведінки в контексті пропаганди війни;

– було утворено механізми притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності осіб, щодо яких за національним законодавством країн існують певні обмеження та поширюється імунітет;

– було створено механізм практичної реалізації вироку міжнародного трибуналу щодо злочинів у сфері пропаганди війни. До Нюрнберзького трибуналу не було такого механізму.

Продовженням Нюрнберзького процесу став Токійський процес - суд над японськими військовими злочинцями, що проходив у Токіо з 3 травня 1946 р. по 12 листопада 1948 р.

Міжнародний військовий трибунал для Далекого Сходу був утворений 19 січня 1946 року в Токіо (Японія) в результаті переговорів між союзними урядами. Усім союзним державам, які перебували у війні з Японією, було надано право мати свого представника — додаткового обвинувача, але цим скористалися тільки 11 держав: СРСР, США, Китай, Велика Британія, Австралія, Канада, Франція, Нідерланди, Нова Зеландія, Індія, Філіппіни. 19 січня 1946 року Дуглас Макартур видав спеціальну прокламацію, де наказав сформувати Міжнародний військовий трибунал для Далекого Сходу. У цей же день він схвалив Статут трибуналу, де було зазначено як трибунал буде сформовано, які злочини розглядатиме і як він функціонуватиме. Моделлю цього документу виступав відповідний документ Нюрнберзькому трибуналу.

Як і на Нюрнберзькому процесі, всі пункти обвинувачення розділялись на три види:

- обвинувачення у злочинах проти миру, плануванні та веденні агресивної війни та порушенні міжнародного законодавства і застосовувалася тільки проти вищого керівництва Японії;

- обвинувачення у вбивствах;

- обвинувачення у злочинах проти звичаїв війни та злочини проти людства, застосовувалися до японців будьякого рангу.

Проект кодексу злочинів проти миру і безпеки людства містить базові засади для юридичної кваліфікації злочинів під час визначення відповідальності. Цей юридичний документ має складну генезу становлення, тому що поступово вміщував у собі норми численних актів і конвенцій, які мають міжнародно-правове значення. Комітет почав роботу в 1949 році, тому найперший Проект кодексу злочинів проти миру і безпеки людства було надано лише 1954 року, проте і його не прийнято у зв'язку з тим, що Генеральна Асамблея вимагала надання визначення злочину агресії, яке, власне, було сформульовано 1974 року. Виходячи із цього, у 1991 році ІЛС тимчасово ухвалили проекти статей Кодексу і передали їх урядам на розгляд, а також до редакційного комітету. Сучасний Проект кодексу злочинів проти миру і безпеки людства було прийнято в період з 6 травня по 26 липня 1996 року, його складають двадцять проектів статей. Ці норми є актуальними сьогодні поряд із Римським Статутом МКС.

Значення Проекту кодексу злочинів проти миру і безпеки людства у міжнародному кримінальному праві є суттєвим, тому що Комісія міжнародного права в ході підготовки проекту статей про відповідальність держав розробила поняття міжнародного злочину. На думку членів Комісії, міжнародно-протиправне діяння, що виникає в результаті порушення державою міжнародного зобов'язання, настільки основоположного для забезпечення життєво важливих інтересів міжнародного співтовариства, що його порушення розглядають як злочин перед міжнародним співтовариством загалом, і є міжнародним злочином.

Тема 5. Міжнародні кримінальні трибунали *ad hoc*: підстави заснування та юрисдикція

Лекційний курс

Історія та правові підстави заснування міжнародних кримінальних

трибуналів *ad hoc* по колишній Югославії та Руанді. Статут Міжнародного трибуналу по колишній Югославії: загальна характеристика. Статут Міжнародного кримінального трибуналу по Руанді: загальна характеристика.

Проблема легітимності та селективності заснування міжнародних кримінальних трибуналів *ad hoc*. Інтерпретація питання про підстави юрисдикції Трибуналу по колишній Югославії у справі *Prosecutor v. Tadic*.

Пріоритетність юрисдикції міжнародних кримінальних трибуналів *ad hoc*. *Non-bis-in-idem*.

Просторова (*ratione loci*); темпоральна (*ratione temporis*); персональна (*ratione personae*) юрисдикція міжнародних кримінальних трибуналів *ad hoc* по колишній Югославії і Руанді.

Злочини, які підпадають під юрисдикцію кримінальних трибуналів *ad hoc* («гаазька» модифікація міжнародних злочинів): загальна характеристика. Предметна (*ratione materiae*) юрисдикція кримінальних трибуналів *ad hoc* по колишній Югославії і Руанді. Особливості «гаазької» модифікації міжнародного злочину, її відмінність від «нюрнберзької» концепції.

Геноцид як злочин, що підпадає під юрисдикцію кримінальних трибуналів *ad hoc* по колишній Югославії і Руанді. Інтерпретація «*dolus specialis*» чи «*specific inten*» (специфічний намір) як елементу злочину геноциду (його інтерпретація у справі *Prosecutor v. Jelisic* та ін).

Специфіка формулювання поняття злочину проти людяності в Статутах і рішеннях кримінальних трибуналів *ad hoc* по колишній Югославії і Руанді.

Відповідальність за військові злочини, скоєні в умовах міждержавних і внутрішньодержавних конфліктів у прецедентній практиці Гаазького трибуналу.

Доктрина «відповідальності вищестоящих осіб» (*superior responsibility*), чи «відповідальності командира» (*command responsibility*) в юриспруденції трибуналів.

Основна характеристика правових та політичних результатів діяльності

міжнародних кримінальних трибуналів *ad hoc* по колишній Югославії та Руанді. Стратегія завершення діяльності трибуналів. Змішана кримінальна юрисдикція інтернаціоналізованих судів. Заснування і діяльність Спеціального суду по Сьєрра-Леоне. Спеціальний трибунал по Ливану: порядок утворення й специфіка юрисдикції» .

Вступ до теми

Міжнародний трибунал для колишньої Югославії (МТКЮ, повна назва - Міжнародний трибунал для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, здійснені на території колишньої Югославії з 1991 року) був створений Радою Безпеки ООН 25 травня 1993 року на основі резолюції № 827 Ради Безпеки ООН. Ініціатором резолюції виступила Франція.

Метою трибуналу було переслідування осіб, відповідальних за тяжкі порушення міжнародного гуманітарного права (грубе знехтування Женевських конвенцій 1949 року, порушення законів і звичаїв війни, геноцид і злочини проти людяності) на території колишньої Югославії в період з 1991. Трибунал розглядав такі серйозні злочини, як умисне вбивство, тортури, незаконне депортування і захоплення заручників.

У ст. ст. 1, 6, 8 і 9 Статуту Трибуналу закріплені норми, що визначають юрисдикцію Трибуналу щодо колишньої Югославії. Так, відповідно до ст. 6, вона поширюється тільки на фізичних осіб; відповідно до ст. ст. 1 і 8 територіальна юрисдикція цього судового органу поширюється на територію колишньої Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії, включаючи її сухопутну територію, повітряний простір і територіальні води.

Тимчасова юрисдикція поширюється на період починаючи з 1 січня 1991 р. та не обмежена будь-яким періодом. Відповідно конфлікти, що виникають знову на території колишньої Югославії, наприклад, конфлікт у Косово, також входять до юрисдикції Трибуналу.

Ст. 2–5 Статуту Трибуналу закріплюють предметну компетенцію

Трибуналу, зараховуючи до неї здійснення Трибуналом судового переслідування осіб, які: здійснювали або віддавали наказ про здійснення серйозних порушень Женевських конвенцій від 2 серпня 1949 р.; порушують закони і звичаї війни; вдаються до геноциду або вчиняють будь-які інші діяння, перелічені у пункті 3 ст. 4, а також чинять злочини проти людяності. Варто зазначити, що діяння, зумовлені в ст. 2 і 3 Статуту, охоплюються поняттям “військові злочини”.

Трибунал складається з таких органів: 1) камер, що включають дві Судові камери і Апеляційну камеру; 2) обвинувачувача; с) Секретаріату.

Трибунал щодо Сьєра-Леоне розпочав свою роботу у червні 2001 р. Трибунал має склад, подібний до складу попередніх двох трибуналів. Фінансування Трибуналу відбувається за підтримки США. У 2005 р. Спеціальний суд отримав приблизно 54,9 млн доларів США – як добровільні внески від 33 держав у межах чотирирічного бюджету у розмірі 104 млн доларів США. У 2005 р. проводились судові процеси щодо усіх дев'яти обвинувачених, які перебувають під вартою у Фритауні. 17 січня 2005 р. до другої Судової камери були призначені три судді, а згодом 7 березня був розпочатий судовий процес у справі Революційної ради збройних сил. Тим часом у першій Судовій камері все ще почергово ведуться судові процеси у справах Сил громадянської оборони та Об'єднаного революційного фронту, які розпочалися 3 червня та 5 липня 2004 р., відповідно. Спеціальний суд також розглядав дві інші справи. У жовтні 2004 р. Спеціальний суд схвалив стратегію завершення своєї роботи, яка була представлена Головою Суду РБ ООН 24 травня 2005 р. Секретар Суду підписав згоду на виконання вироків. Після завершення роботи Суд продовжить здійснення багатьох “остаточних заходів”, а потім припинить своє існування в його нинішній формі та з його статусом.

Відповідно до резолюції Ради Безпеки ООН 1966 (2010) від 22 грудня 2010 року діяльність Міжнародних кримінальних трибуналів у справах Руанди та колишньої Югославії припиняється відповідно з 1 липня 2012 та 1

липня 2013 року, а натомість їх правонаступником стає Міжнародний залишковий механізм для Кримінальних трибуналів. Усі міжнародні договори, укладені ООН щодо вказаних міжнародних трибуналів, залишаються чинними й щодо цього механізму.

Міжнародний трибунал щодо Руанди (МТР) - це допоміжний орган Організації Об'єднаних Націй, заснований для судового переслідування осіб, відповідальних за геноцид, вчинений на території Руанди або ж злочини, вчинені громадянами Руанди, але на території сусідніх країн у період з 1 січня 1994 року по 31 грудня 1994 року.

Міжнародний кримінальний трибунал щодо Руанди – не перший суд подібного роду. Він фактично є відділенням Міжнародного кримінального трибуналу з колишньої Югославії, створеного у 1993 р.1

Міжнародний трибунал складається з наступних органів:

- а) палати, які складається з трьох Судових палат і Апеляційної палати;
- б) обвинувача;
- в) секретаріату.

Трибунал уповноважений здійснювати судове переслідування осіб, які вчинили злочини проти людяності, такі як: вбивство, винищення, поневолення, депортація, ув'язнення, тортури, зґвалтування, переслідування з політичних, расових чи релігійних мотивів, інші нелюдські акти. Враховуючи, що подібні злочини відбувалися за різних обставин, Статутом визначається, що компетенція Трибуналу поширюється лише на ті з них, які були скоєні в рамках широкомасштабного або систематичного нападу на громадянське населення за національними, політичними, етнічними, расовими чи релігійним мотивам.

**Тема 6. Міжнародний кримінальний суд як нова форма
інтегрованого міжнародного судоустрою
Лекційний курс**

Розробка проекту Статуту Міжнародного кримінального суду і його прийняття на Дипломатичній конференції Організації Об'єднаних Націй 15 червня – 17 липня 1998 р. в Римі. Римський Статут Міжнародного кримінального суду: загальна характеристика. Правові основи і порядок заснування постійного Міжнародного кримінального суду відповідно до Римського Статуту.

Склад Міжнародного кримінального суду. Органи Суду. Порядок виборів суддів. Незалежність суддів. Обов'язки і повноваження Прокурора. Юридична природа юрисдикції Міжнародного кримінального суду й умови її здійснення.

Договірна форма міжнародної юрисдикції Міжнародного кримінального суду. Принцип компліментарності: основа здійснення юрисдикції Суду і новий вид взаємин національної та міжнародної юрисдикції. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду стосовно громадян держав, що не є учасниками Римського Статуту. Позиція США стосовно Міжнародного кримінального суду. Загальнообов'язкова юрисдикція Міжнародного кримінального суду згідно зі ст. 13 (b) і його взаємини з Радою Безпеки ООН. Резолюція Ради Безпеки ООН 1593 (2005), стосовно передачі Прокуророві Міжнародного кримінального суду ситуації в Дарфурі (Судан).

Тимчасова і персональна юрисдикція Міжнародного кримінального суду. Імунітет від кримінальної юрисдикції певних категорій посадових осіб у контексті імплементації положень Статуту.

Загальні принципи міжнародного кримінального права згідно з Римським Статутом Міжнародного кримінального суду. Принципи «*ne bis in idem*», «*nullum crimen sine lege*», «*nulla poena sine lege*» згідно із Римським Статутом.

Міждержавне співробітництво як передумова функціонування міжнародної кримінальної юстиції. Передача осіб Міжнародному кримінальному суду.

Спірні питання імплементації Римського Статуту Міжнародного

кримінального суду. Проблема сумісності положень Статуту з конституційними нормами, які встановлюють основи порядку здійснення правосуддя у кримінальних справах та способи її вирішення. Проблема участі України в Римському Статуті.

Процесуальні аспекти діяльності Суду: правила процедури і доведення; регламент Суду; розслідування, судовий розгляд і апеляційний порядок судочинства; права обвинувачуваних осіб.

«Римська» модифікація міжнародного злочину та її відмінність від «гаагської» і «нюрнберзької» концепцій. Поняття «найсерйозніші злочини, що викликають стурбованість міжнародного співтовариства» згідно із Римським Статутом. Джерело міжнародно-правової заборони «римської модифікації» міжнародно-правового злочину.

Суб'єкт і суб'єктивна сторона злочинів, що підпадає під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду. Виключення з юрисдикції Суду осіб, які не досягли 18-літнього віку.

Відповідальність командирів та інших начальників. Неприпустимість посилення на посадове положення осіб. Підстави для звільнення від кримінальної відповідальності. Міри покарання, які застосовуються Судом.

Склад злочинів проти людяності згідно із Римським Статутом. Поняття і склад злочину геноциду згідно із Римським Статутом. Військові злочини згідно із Римським Статутом.

Злочин «агресія» у предметній юрисдикції Міжнародного кримінального суду.

Вступ до теми

Вперше необхідність заснування міжнародного кримінального суду була визнана у 1948 році, коли у резолюції Генеральної Асамблеї ООН A/RES/260A (III) від 9 грудня 1948 р. було висловлено пропозицію «розглянути питання про бажаність та можливість створення міжнародного юридичного органу, на який покладається розгляд справ осіб, обвинувачених

у скоєнні злочину геноциду».

У 1994 р. Генеральній Асамблеї ООН було представлено проект статуту майбутнього міжнародного кримінального суду. Створений Генеральною Асамблеєю Підготовчий комітет 1998 року представив зведений текст документа для розгляду спеціальною дипломатичною конференцією. Така конференція відбулася у Римі 15 червня – 17 липня 1998 р., де були присутні представники 160 держав, 33 міжнародних міжурядових організацій та 236 неурядових організацій. 17 липня 1998 р. конференція завершилася ухваленням Статуту Міжнародного кримінального суду.

Відповідно до ст. 1 статуту Міжнародного кримінального суду (далі МКС), МКС є постійним органом, уповноваженим здійснювати юрисдикцію відносно осіб, відповідальних за найсерйозніші злочини, які викликають стурбованість міжнародного співтовариства, і доповнює національні органи кримінальної юстиції. Суд може здійснювати свої функції й повноваження на території будь-якої держави-учасниці, а за спеціальною згодою — на території будь-якої іншої держави.

Юрисдикція МКС відповідно до ст. 5 Римського статуту поширюється на найбільш тяжкі злочини, які викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства. Відповідно до Статуту Суд має юрисдикцію стосовно таких злочинів:

1) злочин геноциду — тобто діяння вчинене з наміром знищити, повністю або частково національну, етнічну або релігійну групу як таку;

2) злочини проти людяності — під ознаки якого підпадають будь-які дії направлені на вбивство, пригнічення, заподіяння сильних страждань, серйозних тілесних ушкоджень або серйозної шкоди психічному або фізичному здоров'ю людини, які перелічені в ст. 7 Римського статуту (далі РС);

3) воєнні злочини;

4) злочин агресії.

Геноцид означає будь-яке з таких діянь, які вчинено з наміром знищити повністю або частково будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку:

- a) вбивство членів такої групи;
- b) заподіяння тяжких тілесних ушкоджень або психічного розладу членам такої групи;
- c) умисне створення для такої групи умов життя, розрахованих на доведення її до повного або часткового фізичного знищення;
- d) впровадження заходів, спрямованих на запобігання дітонародженню всередині такої групи;
- e) насильницька передача дітей цієї групи до іншої групи.

Злочини проти людяності - діяння, коли вони вчиняються в рамках широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти будь-якого цивільного населення, і такий напад вчиняється усвідомлено:

- a) вбивство;
- b) винищення;
- c) оборнення в рабство;
- d) депортація або насильницьке переміщення населення;
- e) ув'язнення або інше жорстке позбавлення фізичної свободи в порушення основоположних норм міжнародного права;
- f) катування;
- g) зґвалтування, сексуальне рабство, примушення до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація чи будь-яка інша подібна за тяжкістю форма сексуального насильства;
- h) переслідування будь-якої групи або спільноти, яку можна ідентифікувати, за політичними, расовими, національними, етнічними,

культурними, релігійними, гендерними, як це визначено в пункті 3, або іншими ознаками, що загально визнані неприпустимими згідно з міжнародним правом, у зв'язку з будь-яким діянням, зазначеним в цьому пункті, чи будь-яким злочином, що підпадає під юрисдикцію Суду;

i) насильницьке зникнення осіб;

j) злочин апартеїду;

k) інші нелюдські діяння подібного характеру, що умисно заподіюють сильних страждань чи тяжких тілесних ушкоджень або серйозної шкоди психічному чи фізичному здоров'ю.

Суд має юрисдикцію стосовно воєнних злочинів, зокрема у випадках, коли їх вчинено в рамках плану чи політики або в рамках широкомасштабного вчинення таких злочинів, а саме:

a) грубі порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, а саме будь-яке з таких діянь проти осіб або майна, що охороняються згідно з положеннями відповідної Женевської конвенції;

i) умисне вбивство;

ii) катування або нелюдське поводження, у тому числі біологічні експерименти;

iii) умисне заподіяння сильних страждань або тяжких тілесних ушкоджень чи шкоди здоров'ю;

iv) широкомасштабне знищення і привласнення майна, що не викликане військовою необхідністю і вчинене незаконно та безглуздо та інші серйозні порушення законів і звичаїв, що застосовуються в міжнародних збройних конфліктах у встановлених рамках міжнародного права.

Суд має юрисдикцію тільки стосовно злочинів, вчинених після набрання чинності Статутом (Юрисдикція *ratione temporis*). Якщо будь-яка держава стає учасницею Статуту після набрання ним чинності, Суд може здійснювати свою юрисдикцію лише стосовно злочинів, вчинених після набрання чинності Статутом для цієї держави, якщо тільки ця держава не зробила заяву.

Структура МКС складається з Президії, Відділення Суддів, Канцелярії Прокурора та Секретаріату. До Президії входять Президент та два Віце-президенти, яких колегіально обирають строком на три роки з-поміж 18ти суддів МКС. Вона відповідає за загальне керування Судом, за винятком Канцелярії Прокурора, з яким взаємодіє щодо всіх необхідних справ за взаємною згодою. Виконання судових та представницьких функцій, передбачених статутом, також покладено на Президію. Суд налічує вісімнадцять суддів, об'єднаних у три відділення – попереднього розгляду, судового та апеляційного. Судді обираються Асамблеєю держав-учасниць, яка оцінює кандидатів на компетентність у питаннях кримінальної юстиції та кримінально-процесуальних норм, а також у сфері міжнародного права, зокрема міжнародного гуманітарного права та права в галузі прав людини. Судді відповідають за забезпечення того, що процес проходить у відповідності до стандартів справедливого судочинства.

Тема 7. Транснаціональні злочини і транснаціональне кримінальне право

Лекційний курс

Поняття і структура транснаціонального кримінального права. Поняття і види транснаціональних злочинів. Поняття конвенційного злочину. Формування та зміст всеохоплюючого конвенційного поняття транснаціонального організованого злочину.

Поняття транснаціональної криміналізації та її відмінність від

міжнародної криміналізації. Міжнародне співробітництво в протидії корупційним правопорушенням; відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом; торгівлі людьми; незаконному ввозу мігрантів; незаконному виготовленню й обороту вогнепальної зброї; правопорушенням у сфері комп'ютерних технологій, правопорушенням, пов'язаним із наркотизмом та іншими проявами транснаціональної організованої злочинності .

Вступ до теми

Транснаціональне кримінальне право являє собою систему загальноновизнаних міжнародно-правових принципів і норм, що регулюють співробітництво між суб'єктами міжнародного права щодо протидії й запобігання транснаціональних злочинів, а також проведення кримінального переслідування й притягнення винних осіб до відповідальності за вчинення транснаціональних злочинів.

Транснаціональне кримінальне право – це система юридичних приписів і норм, які регулюють правове співробітництво між державами, спрямоване на протидію транснаціональним злочинам (злочинам міжнародного характеру). Транснаціональне кримінальне право охоплює всю сферу міжнародного публічного права, що має відношення до міжнародного співробітництва в протидії злочинності, за винятком тих її аспектів, які стосуються міжнародного кримінального права *stricto sensu*.

Транснаціональне кримінальне право формує нормативні блоки, що регламентують взаємодію держав у сфері протидії злочинності, а саме:

- транснаціональне кримінальне матеріальне право (група міжнародно-правових норм, які направлені на регламентацію матеріально-правових питань національної кримінальної юрисдикції та екстрадиції);
- транснаціональне кримінальне процесуальне право (міжнародно-правові норми, що регламентують взаємодію національних правоохоронних і судових органів з метою притягнення до

відповідальності винних осіб;

- транснаціональне кримінально-превентивне право (норми, які утворюють транснаціональне кримінально-превентивне право, що регламентує взаємодію держав у попередженні злочинності).

Поняття «транснаціональний злочин» є основною категорією транснаціонального кримінального права. Транснаціональний злочин - це діяння різного ступеню суспільної небезпеки, що кваліфікуються як злочинні у праві щонайменше двох держав, під юрисдикцію яких вони підпадають. Транснаціональні злочини характеризуються множинністю суб'єктів (скоєння злочину кількома особами чи організованою групою), колективна сутність таких діянь не звільняє від необхідності вирішення питання про індивідуальну кримінальну відповідальність. Основним суб'єктом кримінально-правової відповідальності за вчинення транснаціональних злочинів є фізичні особи, з дій яких і складається транснаціональне злочинне діяння.

Конвенційні злочини – найтяжкі, суспільно небезпечні протиправні діяння, які порушують основні норми міжнародного права, що стосуються інтересів всього міжнародного співтовариства, посягають на міжнародний правопорядок загалом.

Залежно від характеру міжнародного договору, що містить конвенційний злочин та ступинь конкретизації в ньому складу злочину виділяють:

- конвенційні злочини, імплементовані на підставі міжнародного договору загального характеру (тобто, він не містить конкретного кримінально-правового розпорядження, а лише встановлює загальні основи кримінальної відповідальності. Як приклад можна назвати Загальну декларацію прав людини від 10 грудня 1948 р.);

- конвенційні злочини, імплементовані на підставі міжнародного договору, що містить у собі склад злочину, але загалом не належить до питань кримінального права. (Так, наприклад, Конвенція про відкрите море,

Конвенція ООН з морського права);

- конвенційні злочини, які знайшли своє відображення в КК України на підставі міжнародних договорів, які містять у собі конкретний склад злочину.

Україна, відповідно до укладених нею міжнародних договорів здійснює співробітництво у таких сферах: сфері протидії корупційним правопорушенням; відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом; торгівлі людьми; незаконному ввозу мігрантів; незаконному виготовленню й обороту вогнепальної зброї; правопорушенням у сфері комп'ютерних технологій, правопорушенням, пов'язаним із наркотизмом та іншими проявами транснаціональної організованої злочинності з іноземними державами, міжнародними організаціями, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії цим злочинам.

Міжнародна правова допомога та інші види міжнародного співробітництва здійснюються компетентними органами відповідно до законодавства та міжнародних договорів України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Основні питання міжнародного співробітництва врегульовані певними міжнародними актами. До прикладу, питання міжнародного співробітництва у сфері запобігання і протидії корупції врегульовані такими актами:

- Конвенція ООН проти корупції (глава IV «Міжнародне співробітництво»);
- Кримінальна конвенція РЄ про боротьбу з корупцією (глава IV «Міжнародне співробітництво»);
- Додатковий протокол до Кримінальної конвенції РЄ про боротьбу з корупцією (ETS 191);
- Цивільна конвенція РЄ про боротьбу з корупцією (глава II «Міжнародне співробітництво та контроль за виконанням»);
- Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13 грудня 1957 р. Ратифікована Україною 16 січня 1998 р.;

- Додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників від 15 жовтня 1975 р. Ратифікований Україною 16 січня 1998 р.;
- Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників від 17 березня 1978 р. Ратифікований Україною 16 січня 1998 р.;
- Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 р. Ратифікована Україною 16 січня 1998 р.;
- Європейська конвенція про передачу засуджених осіб від 21 березня 1983 р. Україна приєдналась до Конвенції 22 вересня 1995 р.;
- Додатковий протокол до Європейської Конвенції про передачу засуджених осіб, від 18 грудня 1997 р. Ратифікований Україною 3 квітня 2003 р.;
- Угода про створення групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO) та інші.

Тема 8. Тероризм і транснаціональні терористичні злочини

Лекційний курс

Сутність тероризму. Тероризм в історії людства. Генезис міжнародно-правової концепції тероризму. Характеристика дискусій стосовно концептуально-правової дефініції тероризму.

Основні прояви сучасного міжнародного тероризму. Роль і можливості міжнародного кримінального права у протидії тероризму. Антитерористичні універсальні і регіональні конвенції: загальна характеристика. Поняття і види терористичних злочинів. Міжнародно-правові стандарти криміналізації терористичних злочинів. Узгодження загально-визнаного визначення тероризму. Обґрунтування необхідності найшвидшого завершення роботи над проектом всеохоплюючої конвенції по боротьбі з міжнародним тероризмом.

Роль ООН у протидії тероризму. Політика Ради Європи та

Європейського Союзу в галузі протидії тероризму. Формування міжнародного превентивного антитерористичного фінансового режиму. Боротьба із тероризмом та права людини: проблема балансу.

Вступ до теми

Міжнародний тероризм – це форма тероризму, яка являє собою суспільно небезпечну діяльність, що полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей.

Міжнародний тероризм – це злочин, загальним об'єктом якого є міжнародні відносини. Під тероризмом розуміють акти насилля або погрози насиллям, мета яких – посіяти страх, спонукати до дій або утримання від них у потрібному терористам напрямі.

До основних галузевих об'єктів тероризму належать:

- суверенітет держави;
- система дипломатичних зв'язків;
- системи міжнародних наземних, повітряних і морських комунікацій.

Теракт підпадає під дію міжнародного права за умови:

- його вчинення суб'єктами міжнародного права;
- небезпеки для міжнародних відносин;
- наявності міжнародного елемента (теракт вчинюється: – на території однієї чи кількох держав або ж на території, яка не підпадає під юрисдикцію жодної з них; – іноземним громадянином або підданим, або має місце співучасть зазначених осіб; – відносно іноземного громадянина або власності іноземної фізичної, юридичної особи);
- зацікавленості держав внаслідок соціальної небезпеки того чи іншого виду тероризму.

Виділяють такі види терористичних актів:

- диверсія;
- викрадення;
- хайджекінг;
- захоплення будівель;
- кібертероризм.

На міжнародному та регіональному рівнях прийнято ряд конвенцій про протиправність різних проявів міжнародного тероризму. Прикладами таких правових актів є:

- Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден (Гаага, 1970 рік);
- Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації (Монреаль, 1971 рік);
- Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, що користуються міжнародним захистом, включаючи дипломатичних агентів (Конвенція ООН 1973 року);
- Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти цивільної авіації (1977)
- Конвенція про боротьбу із захопленням заручників (Нью-Йорк, 1979 рік);
- Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу (1980 рік);
- Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства (1988 рік);
- Конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом (1997);
- Конвенція про боротьбу з фінансовим тероризмом (1999).

Тема 9. Міжнародно-правове співробітництво в галузі кримінальної юстиції: загальні питання

Лекційний курс

Поняття міжнародно-правового співробітництва в галузі кримінальної юстиції. Еволюція міжнародного антикримінального співробітництва.

Сучасні форми і методи реалізації міжнародної кооперації в галузі кримінального правосуддя. Суверенітет держав і межі міжнародного співробітництва в цієї сфері. Основні міжнародно-правові документи, що регламентують міжнародно-правове співробітництво в галузі кримінальної юстиції.

Міжнародні стандарти функціонування кримінального правосуддя. Суверенітет держав і межі міжнародного співробітництва в сфері оптимізації кримінального правосуддя. Міжнародно-правові механізми забезпечення дотримання прав людини у сфері кримінального правосуддя: мета і можливості. Універсальні міжнародно-правові механізми забезпечення дотримання прав обвинувачуваного у кримінальному процесі.

Європейська система захисту прав людини у сфері кримінального правосуддя. Європейська конвенція захисту прав людини і основних свобод як джерело формування європейських стандартів прав людини в сфері кримінального правосуддя. Ефективність міжнародного співробітництва в досягненні невідворотності покарання та гарантії прав людини.

Інститут екстрадиції в міжнародному кримінальному праві. Принцип *aut dedere aut judicare*. Правопорушення, що тягнуть видачу (екстрадиційні злочини). Договірна регламентація діапазону екстрадиційних злочинів. Імперативні і факультативні підстави для відмови у видачі. Принцип «*Non bis in idem*». Правило спеціалізації і принцип подвійної кримінальності як елементи правозахисного механізму міжнародної екстрадиції. Проблема видачі державою власних громадян: міжнародна практика і законодавство України. Принцип екстрадиційного імунітету стосовно політичних правопорушників. Спрощена екстрадиція та європейський ордер на арешт.

Тенденція інтернаціоналізації національних інститутів правосуддя, їх кооперації з відповідними інститутами судових систем інших країн. Вплив міжнародного співробітництва на рівень правової захищеності особистості в сфері кримінальної юстиції.

Вступ до теми

Міжнародне співробітництво судових і правоохоронних органів полягає у взаємодії держав у сфері охорони та захисту прав, свобод та законних інтересів людини, боротьби зі злочинністю.

Міжнародно-правове співробітництво в галузі кримінальної юстиції ґрунтуватися на системі міжнародно-правових принципів:

- основних (загальних) - суверенна рівність держав, невтручання у внутрішні справи, повага прав людини і основних свобод, сумлінне виконання зобов'язань з міжнародного права, незастосування сили або погрози силою, непорушність кордонів, територіальна цілісність держави і
- спеціальних (галузових) - невідворотності покарання, гуманності, ефективності і швидкого реагування.

Співробітництво держав у боротьбі зі злочинами у вузькому значенні є комплексною галуззю законодавства, яка являє собою органічну систему внутрішньо узгоджених правових норм, що сформувалась на підставі інтересів держав і потреб юридичної практики, та регулює кримінально-правові й кримінально-процесуальні відносини держав.

Співробітництво держав у боротьбі зі злочинами в широкому розумінні як специфічну діяльність держав у сфері запобігання злочинності, боротьби з нею та поведження зі злочинцями; наведено основні напрями та форми такого співробітництва, визначено його механізм.

Відповідно до положень Статуту держави-учасниці Римського договору беруть на себе цілий комплекс зобов'язань, пов'язаних із наданням МКС допомоги при здійсненні ним своїх функцій. Така допомога передбачає співробітництво із МКС у розслідуванні злочинів, щодо яких він наділений юрисдикцією, у кримінальному переслідуванні за такі злочини, а також під час відбуття засудженими призначеного покарання.

Всі форми співробітництва, передбачені у ч. 9 Статуту МКС, можна поділити на дві групи:

- різноманітні форми забезпечення присутності осіб у Суді;
- всі форми допомоги у збиранні доказів, закріплені у ст. 93 Статуту.

У відповідності до ст. 89 Статуту Суд має право звернутись із проханням про передачу особи, щодо якої Прокурором проводиться розслідування.

Таке прохання може бути звернене до будь-якої держави, на території якої перебуває чи може перебувати така особа. Якщо це прохання звернене до держави-учасниці Римського договору, то остання зобов'язана виконати його згідно з Статутом МКС та процедурою, що передбачена її національним законодавством.

Видача злочинців – це оснований на міжнародних договорах і загальноновизнаних нормах та принципах міжнародного права акт правової допомоги, який виражається в передачі обвинуваченого чи засудженого державою, на території якої він знаходиться, вимагаючій його передачі державі, на території якої вимагаюча особа скоїла злочин чи громадянином якої він являється, чи державі, що потерпіла від злочину, для притягнення його до кримінальної відповідальності чи для приведення до виконання вироку.

Європейською конвенцією про видачу правопорушників 1957 р., вперше в світовій практиці запроваджено досить повний механізм реалізації інституту видачі (екстрадиції) особи та встановлено ряд процесуальних гарантій прав особи, яка видається для проведення попереднього розслідування або судового розгляду щодо вчиненого нею правопорушення.

Екстрадиція злочинців можлива за таких умов:

– наявність правових підстав (правові норми національного законодавства, двосторонні договори про екстрадицію або про надання правової допомоги по кримінальним справам, міжнародні договори по боротьбі з окремими видами міжнародних злочинів, злочинів міжнародного характеру);

– наявність умов видачі (вчинене діяння передбачено договором про видачу; воно визначено в кримінальному законодавстві двох держав та передбачає покарання, верхня межа якого перевищує один рік позбавлення волі, або суворіше покарання; особа яка видається буде осуджена тільки за даний злочин; не буде застосована смертна кара, якщо вона не передбачена законами держави яка видає).

Принципи видачі осіб можна поділили на загальні і спеціальні. До загальних відносяться такі принципи: незастосування сили або погрози силою; мирне вирішення міжнародних спорів; невтручання у внутрішні справи інших держав; міжнародне співробітництво; рівноправність і самовизначення народів; суверенна рівність держав; добросовісне виконання зобов'язань в міжнародному праві; повага прав людини; недоторканність кордонів; територіальна цілісність. До спеціальних: невидачу громадян і політичних емігрантів; невідворотність покарання; гуманність; захист прав своїх громадян за кордоном.

До спеціальних принципів спрощеного порядку видачі осіб належить: принцип взаємності, «видай або суди» («aut dedere aut judicare»), невидачі осіб, які скоїли політичні злочини, а також через расові, релігійні переслідування, принцип подвійної криміналізації із застосуванням певної межі покарання, принцип невислання.

Принцип aut dedere aut judicare передбачає зобов'язання або видавати передбачуваного правопорушника, або передавати справу компетентним органам запитуваної держави для кримінального переслідування. Цей принцип здебільшого застосовується щодо злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку і є одним із основних принципів інституту видачі осіб. Принцип невислання non-refoulement («невислання»), передбачає, що у разі існування ризиків незабезпечення права на справедливий судовий розгляд, особа не може бути вислана до іншої держави.

Принцип non bis in idem (заборони притягнення до відповідальності або

покарання двічі за одне й те саме діяння) покладає на державу, що видає обов'язок вжиття заходів щодо недопущення притягнення до відповідальності або покарання двічі за одне й те саме діяння. Цей принцип є одним із основних в інституті видачі осіб.

У міжнародному праві вирізняють три види екстрадиції:

- видача особи для притягнення до кримінальної відповідальності;
- видача особи з метою виконання покарання;
- тимчасова видача.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА 1. Поняття і структура міжнародного кримінального права

1. Виникнення і еволюція концепції міжнародного кримінального права.
2. Сучасні теорії міжнародного кримінального права.
3. Міжнародне кримінальне право як галузь міжнародного публічного права, його предмет і джерела.
4. Структура міжнародного кримінального права у широкому сенсі: міжнародне кримінальне право *stricto sensu* і транснаціональне кримінальне право.
5. Зв'язок міжнародного кримінального права з іншими галузями міжнародного права.

Теми для підготовки презентацій в рамках семінарського заняття:

1. Кодифікація міжнародного кримінального права
2. Міжнародний договір як джерело міжнародного кримінального права

Література до теми

1. Буроменський М.В. Деякі судження про поняття міжнародного кримінального права. Вісник Академії правових наук України: Збірник наукових праць. 2003. №2 (33). 3 (34).
https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5789/1/Buromenskiy_359.pdf
2. Дрьоміна Н.А. Криза концепції "міжнародних злочинів" держав. Наукові праці Одеської національної академії. Том 1. Одеса, 2002.
3. Зелінська Н.А. Міжнародні злочини та міжнародна злочинність: Монографія. Одеса, 2006. 568 с.
4. Міжнародне кримінальне право (співробітництво держав у протидії злочинності) : підручник / В. А. Гринчак, І. В. Земан, І. І. Когутич, О. К. Марін. Харків : Право, 2019.

5. Міжнародне право : основні галузі : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній та ін. ; за ред. В. Г. Буткевича. К. : Либідь, 2004. 814 с.
6. Попко В.В. Транснаціональне кримінальне право: міжнародно-правові засади : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.11 - Міжнародне право, 2020.
7. Теорія та практика міжнародного кримінального права : підручник / [Зелінська Н. А., Андрейченко С. С., Дрьоміна-Волок Н. В., Коваль Д. О. ; за ред. проф. Зелінської Н. А.]. Одеса : Фенікс, 2017. 526 с.
8. Тимченко Л.Д. Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю. Учебний посібник. Ірпінь, 2005.
9. An Introduction to International Criminal Law and Procedure, Second Edition. Robert Cryer, Hakan Friman, 2010.
10. Cassese A. International Criminal Law. Oxford University Press, 2005.
11. Stah C. A Critical Introduction to International Criminal Law. Cambridge University, 2019. 464 p.
12. The Theory and Practice of International Criminal Law: Essays in Honor of M. Cherif Bassiouni. Martinus Nijhoff Publishers Brill Academic, 2008.

ТЕМА2.Міжнародний злочин як категорія міжнародного кримінального права

1. Історія розвитку поняття «міжнародний злочин».
2. «Квазизлочин держави»: аналіз концепції.
3. Формальні параметри і види міжнародних злочинів.
4. Поняття «міжнародний екстрадиційний злочин»; «транснаціональний злочин», «міжнародно-правовий злочин».
5. Поняття «конвенційний злочин» і «злочин проти загального міжнародного права».
6. Індивідуальна кримінальна відповідальність в міжнародному

праві.

Теми для підготовки презентацій в рамках семінарського заняття:

1. Кваліфікуючі ознаки складу транснаціонального злочину
2. Відповідальність російської федерації за злочини в Україні
3. Проблеми розуміння злочину агресії у сучасному міжнародному кримінальному праві
4. Елементний аналіз складу будь-якого міжнародного злочину (на вибір студента): суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона, об'єктивна сторона
5. Порівняльний аналіз «Нюрберзької», «Гаагської» та «Римської» моделей міжнародного злочину.

Література до теми

1. Дрьоміна Н.А. Криза концепції "міжнародних злочинів" держав. Наукові праці Одеської національної академії. Том 1. Одеса, 2002.
2. Зелінська Н.А. Міжнародні злочини та міжнародна злочинність: Монографія. Одеса, 2006. 568 с.
3. Міжнародне кримінальне право (співробітництво держав у протидії злочинності) : підручник / В. А. Гринчак, І. В. Земан, І. І. Когутич, О. К. Марін. Харків : Право, 2019.
4. Міжнародне право : основні галузі : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній та ін. ; за ред. В. Г. Буткевича. К. : Либідь, 2004. 814 с.
5. Попко В.В. Транснаціональне кримінальне право: міжнародно-правові засади : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.11 - Міжнародне право, 2020.
6. Теорія та практика міжнародного кримінального права : підручник / [Зелінська Н. А., Андрейченко С. С., Дрьоміна-Волок Н. В., Коваль Д. О. ; за ред. проф. Зелінської Н. А.]. Одеса : Фенікс, 2017. 526 с.
7. An Introduction to International Criminal Law and Procedure, Second Edition. Robert Cryer, Hakan Friman, 2010.

8. Cassese A. International Criminal Law. Oxford University Press, 2005.
9. Cohen S. Crime and politics: spot the difference // British Journal of Sociology. Vol. 47. Issue №1. March 1996.
10. Gilbert G. The Criminal Responsibility of States// International and Comparative Law Quarterly. Vol. 39.
11. Pellet A. Can a State Commit a Crime? Definitely, Yes!// European Journal of International Law. 1999. Vol. 10. №. 2.
12. Stah C. A Critical Introduction to International Criminal Law. Cambridge University, 2019. 464 p.
13. The Theory and Practice of International Criminal Law: Essays in Honor of M. Cherif Bassiouni. Martinus Nijhoff Publishers Brill Academic, 2008.

ТЕМА3. Поняття і принципи кримінальної юрисдикції у міжнародному кримінальному праві

1. Міжнародно-правова інтерпретація поняття юрисдикції. Поняття і теорії кримінальної юрисдикції у міжнародному кримінальному праві.
2. Принципи кримінальної юрисдикції: територіальний принцип, активний персональний принцип; пасивний персональний принцип, захисний принцип, принцип універсальності.
3. Види кримінальної юрисдикції: предметна (*ratione materiae*); просторова (*ratione loci*); темпоральна (*ratione temporis*); персональна (*ratione personae*).
4. Тенденції розвитку національної кримінальної юрисдикції щодо міжнародних злочинів.
5. Поняття міжнародної кримінальної юрисдикції.

Теми для підготовки презентацій в рамках семінарського заняття:

1. Особливості кримінальної юрисдикції країн-членів

Європейського Союзу

2. Колізії кримінальної юрисдикції держав
3. Правові основи екстратериторіальної юрисдикції держав в епоху глобалізації

Література до теми

1. Зелінська Н.А. Міжнародні злочини та міжнародна злочинність: Монографія. Одеса, 2006. 568 с.
2. Дрьоміна Н.В. Юрисдикція міжнародних кримінальних судів і трибуналів. Монограф. Одеса, 2006.
3. Дрьоміна-Волок Н.В. Юрисдикційний режим міжнародних кримінальних судів: поняття та перспективи розвитку. Актуальні проблеми політики: Збірник наук. праць. Вип. 30. Одеса: Фенікс, 2007.
4. Міжнародне кримінальне право (співробітництво держав у протидії злочинності) : підручник / В. А. Гринчак, І. В. Земан, І. І. Когутич, О. К. Марін. Харків : Право, 2019.
5. Міжнародне право : основні галузі : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній та ін. ; за ред. В. Г. Буткевича. К. : Либідь, 2004. 814 с.
6. Плахотнюк, Н. В. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду щодо злочину агресії / Н. В. Плахотнюк, М. А. Іржова. Часопис Київського університету права. 2020. N 3. С. 374-378.
7. Теорія та практика міжнародного кримінального права : підручник / [Зелінська Н. А., Андрейченко С. С., Дрьоміна-Волок Н. В., Коваль Д. О. ; за ред. проф. Зелінської Н. А.]. Одеса : Фенікс, 2017. 526 с.
8. Тимченко Л.Д. Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю. Учебний посібник. Ірпінь, 2005.
9. An Introduction to International Criminal Law and Procedure, Second Edition. Robert Cryer, Hakan Friman, 2010.

10. Cassese A. International Criminal Law. Oxford University Press, 2005.

11. Stah C. A Critical Introduction to International Criminal Law. Cambridge University, 2019. 464 p.

**ТЕМА4. Міжнародна кримінальна юстиція: становлення и
реалізація концепції. Вплив Нюрнберзького та Токійського трибуналів
на розвиток міжнародного кримінального права**

1. Формування концепції міжнародної кримінальної юстиції у міжнародно-правовій доктрині XIX століття.

2. Розвиток теорії міжнародної кримінальної юстиції в період між двома світовими війнами XX ст.

3. Правові основи утворення і діяльності Нюрнберзького і Токійського військових трибуналів. Лондонська угода «Про судове переслідування і покарання головних воєнних злочинців європейських країн осі» і Статут Міжнародного воєнного трибуналу.

4. Реалізація концепції міжнародної кримінальної юстиції в діяльності та вироках Нюрнберзького і Токійського військових трибуналів.

5. Загальні принципи діяльності Нюрнберзького трибуналу.

6. Юрисдикція Нюрнберзького і Токійського військових трибуналів *ratione loci* і *ratione temporis*.

7. Нюрнберзького і Токійського військових трибуналів *ratione personae* і *ratione materiae*.

8. Співвідношення темпоральної юрисдикції Нюрнберзького і Токійського військових трибуналів із принципами «*nulla poena sine lege*» та «*ex post facto*».

9. Формування “нюрнберзької” концепції міжнародного злочину та її особливості. Злочини проти миру, воєнні злочини, злочини проти людяності в предметній юрисдикції Нюрнберзького та Токійського

трибуналів.

10. Розвиток концепції міжнародної та універсальної кримінальної юстиції у постнюрнберзький період. Справа Ямашита. Справа Ейхмана. Справа Піночета. справа А. Ейхмана (*Attorney-General of the Government of Israel v. Eichmann (1961)*). К. Барб'є (*Federation Nationale de Deportes et Internes Resistants v. Barbie*).

11. Кодифікація міжнародного кримінального права. Робота Комісії міжнародного права. Проект Кодексу злочинів проти миру і безпеки людства.

Теми для підготовки презентацій в рамках семінарського заняття:

1. Перспективи та доцільність створення спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України
2. "Розвиток концепції "злочину із загального міжнародного права"
3. Вплив практики міжнародних кримінальних трибуналів на визначення пропаганди війни як міжнародного злочину

Література до теми

1. Зелінська Н.А. Міжнародні злочини та міжнародна злочинність: Монографія. Одеса, 2006. 568 с.

2. Міжнародне кримінальне право (співробітництво держав у протидії злочинності) : підручник / В. А. Гринчак, І. В. Земан, І. І. Когутич, О. К. Марін. Харків : Право, 2019.

3. Міжнародне право : основні галузі : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній та ін. ; за ред. В. Г. Буткевича. К. : Либідь, 2004. 814 с.

4. Попко В.В. Органи міжнародного кримінального правосуддя: множинність інституційних моделей. Часопис Київського університету права. 2021. № 1.

5. Попко В.В. Транснаціональне кримінальне право: міжнародно-правові засади : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.11 - Міжнародне право, 2020.
6. Теорія та практика міжнародного кримінального права : підручник / [Зелінська Н. А., Андрейченко С. С., Дрьоміна-Волок Н. В., Коваль Д. О. ; за ред. проф. Зелінської Н. А.]. Одеса : Фенікс, 2017. 526 с.
7. Тимченко Л.Д. Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю. Учбовий посібник. Ірпінь, 2005.
8. An Introduction to International Criminal Law and Procedure, Second Edition. Robert Cryer, Hakan Friman, 2010.
9. Cassese A. International Criminal Law. Oxford University Press, 2005.
10. Stah C. A Critical Introduction to International Criminal Law. Cambridge University, 2019. 464 p.
11. The Theory and Practice of International Criminal Law: Essays in Honor of M. Cherif Bassiouni. Martinus Nijhoff Publishers Brill Academic, 2008.
12. Ratner S., Abrams J. R. Accountability for Human Rights Atrocities in International Law beyond the Nuremberg Legacy (second edition). – Oxford, 2001.
13. From Nuremberg to the Hague: The Future of International Criminal Justice/ Ed. by Ph. Sands – Cambridge, 2003.

ТЕМА 5. Міжнародні кримінальні трибунали *ad hoc*

1. Історія та правові підстави заснування міжнародних кримінальних трибуналів *ad hoc* по колишній Югославії та Руанді.
2. Статут Міжнародного трибуналу по колишній Югославії: загальна характеристика.
3. Статут Міжнародного кримінального трибуналу по Руанді: загальна характеристика.
4. Проблема легітимності та селективності заснування міжнародних кримінальних трибуналів *ad hoc*. Інтерпретація питання про підстави

юрисдикції Трибуналу по колишній Югославії у справі *Prosecutor v. Tadic*.

5. Пріоритетність юрисдикції міжнародних кримінальних трибуналів *ad hoc. Non-bis-in-idem*.

6. Просторова (*ratione loci*); темпоральна (*ratione temporis*); персональна (*ratione personae*) юрисдикція міжнародних кримінальних трибуналів *ad hoc* по колишній Югославії і Руанді.

7. Основна характеристика правових та політичних результатів діяльності міжнародних кримінальних трибуналів *ad hoc* по колишній Югославії та Руанді. Стратегія завершення діяльності трибуналів.

8. Змішана кримінальна юрисдикція інтернаціоналізованих судів. Заснування і діяльність Спеціального суду по Сьєрра-Леоне.

9. Предметна (*ratione materiae*) юрисдикція кримінальних трибуналів *ad hoc* по колишній Югославії і Руанді. Особливості “гаагської” модифікації міжнародного злочину.

10. “Гаагська” модифікація міжнародного злочину та її відмінність від “нюрнберзької” концепції.

11. Геноцид як злочин, що підпадає під юрисдикцію кримінальних трибуналів *ad hoc* по колишній Югославії і Руанді. Інтерпретація «*dolus specialis*» чи «*specific inten*» (специфічний намір) як елементу злочину геноциду (його інтерпретація у справі *Prosecutor v. Jelisic* та ін).

12. Специфіка формулювання поняття злочину проти людяності в Статутах і рішеннях кримінальних трибуналів *ad hoc* по колишній Югославії і Руанді.

13. Відповідальність за військові злочини, скоєні в умовах міждержавних і внутрішньодержавних конфліктів у прецедентній практиці Гаазького трибуналу.

14. Доктрина «відповідальності вищестоящих осіб» (*superior responsibility*), чи «відповідальності командира» (*command responsibility*) в юриспруденції трибуналів.

Теми для підготовки презентацій в рамках семінарського заняття:

1. Спеціальний трибунал по Лівану: правові та інституційні засади діяльності
2. Міжнародна практика залучення іноземних суддів на прикладі Боснії і Герцеговини, Республіки Косово

Література до теми

1. Зелінська Н.А. Міжнародні злочини та міжнародна злочинність: Монографія. Одеса, 2006.
2. Дрьоміна Н.В. Юрисдикція міжнародних кримінальних судів і трибуналів. Монограф. Одеса, 2006.
3. Міжнародне кримінальне право (співробітництво держав у протидії злочинності) : підручник / В. А. Гринчак, І. В. Земан, І. І. Когутич, О. К. Марін. Харків : Право, 2019.
4. Міжнародне право : основні галузі : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній та ін. ; за ред. В. Г. Буткевича. К. : Либідь, 2004.
5. Теорія та практика міжнародного кримінального права : підручник / [Зелінська Н. А., Андрейченко С. С., Дрьоміна-Волок Н. В., Коваль Д. О. ; за ред. проф. Зелінської Н. А.]. Одеса : Фенікс, 2017.
6. Тимченко Л.Д. Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю. Учбовий посібник. Ірпінь, 2005.
7. Akhavan P. The International Criminal Tribunal for Rwanda: The Politics and Pragmatics of Punishment. American Journal of International Law. № 90. 1999.
8. Akhavan P. The International Criminal Tribunal for Rwanda: The Politics and Pragmatics of Punishment // American Journal of International Law. № 90. 1999.
9. Aldrich G. H. Jurisdiction of the International Tribunal for the Former Yugoslavia. American journal of international law. 1996. Vol. 90. № 1.

10. An Introduction to International Criminal Law and Procedure, Second Edition. Robert Cryer, Hakan Friman, 2010.
11. Bassiouni M. C., Manikas P. The Law of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia / Ed. by M. Ch. Bassiouni. N.Y.: Transnational Publishers Inc., 1996.
12. Blakesley C. L. Atrocity and Its Prosecution: The Ad Hoc Tribunals for the Former Yugoslavia and Rwanda // The Law of the War Crimes / Ed. by McCormack T. L. H., Simpson G. J. London, Boston, 1997.
13. Cassese A. International Criminal Law. Oxford University Press, 2005.
14. Cassese A. The ICTY: A Living and Vital Reality. Journal of International Criminal Justice. Vol. 2. №. 1. 3. 2004.
15. Daryl A. Mundis, Gaynor F. Current Developments at the ad hoc International Criminal Tribunals. Journal of International Criminal Justice. Vol. 2. №. 1. 3. 2004.
16. Grossman C. International support for international criminal tribunals and an international criminal court. American University International Law Review. Vol. 13. № 6. 1998.
17. Hazan P. The Revolution by the ICTY: The Concept of Justice in Wartime. Journal of International Criminal Justice. Vol. 2. №. 1. 3. 2004.
18. Internationalized Criminal Courts Sierra Leone, East Timor, Kosovo, and Cambodia/ Ed. by C. P. R. Romano, A. Nollkaemper, J. K. Kleffner. Oxford: Oxford University Press, 2004.
19. Jones J. R.W.D., Carlton-Hanciles C., Kah-Jallow H. , Scratch S., Yillah I. The Special Court for Sierra Leone. Journal of International Criminal Justice. Vol. 2. №. 1. 2004.
20. McDonald G. K. Problems, Obstacles and Achievements of the ICTY. Journal of International Criminal Justice. Vol. 2. №. 1. 3. 2004.
21. Stah C. A Critical Introduction to International Criminal Law. Cambridge University, 2019. 464 p.

22. The Theory and Practice of International Criminal Law: Essays in Honor of M. Cherif Bassiouni. Martinus Nijhoff Publishers Brill Academic, 2008.

ТЕМА 6. Міжнародний кримінальний суд як нова форма інтегрованого міжнародного судоустрою

1. Розробка проекту Статуту Міжнародного кримінального суду і його прийняття на Дипломатичній конференції Організації Об'єднаних Націй 15 червня – 17 липня 1998 р. в Римі.
2. Правові основи і порядок заснування постійного Міжнародного кримінального суду відповідно до Римського Статуту.
3. Склад Міжнародного кримінального суду. Органи Суду. Порядок виборів суддів. Незалежність суддів. Обов'язки і повноваження Прокурора. Юридична природа юрисдикції Міжнародного кримінального суду й умови її здійснення.
4. Договірна форма міжнародної юрисдикції Міжнародного кримінального суду.
5. Принцип компліментарності: основа здійснення юрисдикції Суду і новий вид взаємин національної та міжнародної юрисдикції.
6. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду стосовно громадян держав, що не є учасниками Римського Статуту.
7. Загальнообов'язкова юрисдикція Міжнародного кримінального суду згідно зі ст. 13 (b) і його взаємини з Радою Безпеки ООН. Резолюція Ради Безпеки ООН 1593 (2005), стосовно передачі Прокуророві Міжнародного кримінального суду ситуації в Дарфурі (Судан).
8. Тимчасова і персональна юрисдикція Міжнародного кримінального суду. Імунітет від кримінальної юрисдикції певних категорій посадових осіб у контексті імплементації положень Статуту.
9. Загальні принципи міжнародного кримінального права відповідно з Римським Статутом Міжнародного кримінального суду.

10. Міждержавне співробітництво як передумова функціонування міжнародної кримінальної юстиції. Передача осіб Міжнародному кримінальному суду.

11. Проблема участі України в Римському Статуті.

12. Процесуальні аспекти діяльності Суду: правила процедури і доведення; регламент Суду; розслідування, судовий розгляд і апеляційний порядок судочинства; права обвинувачуваних осіб.

13. «Римська» модифікація міжнародного злочину та її відмінність від «гаагської» і «нюрнберзької» концепцій.

14. Поняття «самі серйозні злочини, що викликають стурбованість усього міжнародного співтовариства» згідно із Римським Статутом.

15. Суб'єкт і суб'єктивна сторона злочинів, що підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду. Виключення з юрисдикції Суду осіб, які не досягли 18-літнього віку.

16. Відповідальність командирів та інших начальників. Неприпустимість посилання на посадове положення осіб.

17. Підстави для звільнення від кримінальної відповідальності. Міри покарання, які застосовуються Судом.

18. Склад злочинів проти людяності згідно із Римським Статутом.

19. Поняття і склад злочину геноциду згідно із Римським Статутом.

20. Військові злочини згідно із Римським Статутом.

21. «Злочин «агресія» у предметній юрисдикції Міжнародного кримінального суду

Теми для підготовки презентацій в рамках семінарського заняття:

1. Історичні аспекти створення Міжнародного кримінального суду
2. Проблеми ратифікації Україною Римського статуту
3. Україна та Міжнародний кримінальний суд
4. Легітимність міжнародного кримінального суду щодо його відносин з африканськими державами у боротьбі з міжнародними

Література до теми

1. Буквич А. Ратифікація Римського статуту дає для України більше механізмів для розслідування воєнних злочинів і покарання за них. Юридична Газета. 4 квітня 2022. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/ratifikaciya-rimskogo-statutu-dae-dlya-ukrayini-bilshe-mehanizmiv-dlya-rozsliduvannya-voennih-zlochi.html>.
2. Зелінська Н.А. Міжнародні злочини та міжнародна злочинність: Монографія. Одеса, 2006. 568 с.
3. Дрьоміна Н.В. Юрисдикція міжнародних кримінальних судів і трибуналів. Монограф. Одеса, 2006.
4. Дрьоміна-Волок Н.В. Принцип "nillum crimen sine lege" в контексті діяльності сучасних міжнародних кримінальних трибуналів ad hoc. Актуальні проблеми політики: Збірник наук. праць. Вип. 32. Одеса, 2007.
5. Міжнародне кримінальне право (співробітництво держав у протидії злочинності) : підручник / В. А. Гринчак, І. В. Земан, І. І. Когутич, О. К. Марін. Харків : Право, 2019.
6. Міжнародне право : основні галузі : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній та ін. ; за ред. В. Г. Буткевича. К. : Либідь, 2004. 814 с.
7. Теорія та практика міжнародного кримінального права : підручник / [Зелінська Н. А., Андрейченко С. С., Дрьоміна-Волок Н. В., Коваль Д. О. ; за ред. проф. Зелінської Н. А.]. Одеса : Фенікс, 2017. 526 с.
8. Тимченко Л.Д. Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю. Учебний посібник. Ірпінь, 2005.
9. An Introduction to International Criminal Law and Procedure, Second Edition. Robert Cryer, Hakan Friman, 2010.
10. Cassese A. International Criminal Law. Oxford University Press, 2005.

11. Stah C. A Critical Introduction to International Criminal Law. Cambridge University, 2019. 464 p.

12. The Theory and Practice of International Criminal Law: Essays in Honor of M. Cherif Bassiouni. Martinus Nijhoff Publishers Brill Academic, 2008.

13. Understanding the International Criminal Court, 2020. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/understanding-the-icc.pdf>

ТЕМА7. Транснаціональні злочини і транснаціональне кримінальне право

1. Поняття і структура транснаціонального кримінального права.
2. Поняття і види транснаціональних злочинів.
3. Поняття конвенційного злочину.
4. Поняття транснаціональної криміналізації та її відмінність від міжнародної криміналізації.
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (2000 р.) та протоколи, що доповнюють цю Конвенцію: загальна характеристика.
6. Формування та зміст всеохоплюючого конвенційного поняття транснаціонального організованого злочину.
7. Міжнародне співробітництво в протидії корупції.
8. Міжнародне співробітництво в протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом.
9. Міжнародне співробітництво в протидії криміналізації торгівлі людьми.
10. Міжнародне співробітництво в протидії криміналізації незаконного ввозу мігрантів.
11. Міжнародне співробітництво в протидії незаконного виготовлення й обороту вогнепальної зброї.

Теми для підготовки презентацій в рамках семінарського заняття:

1. Характеристика принципу універсальної кримінальної юрисдикції до транснаціональних злочинів
2. Імплементція міжнародно-правових норм в сфері забезпечення протидії економічним злочинам у національне законодавство

Література до теми

1. Зелінська Н.А. Міжнародні злочини та міжнародна злочинність: Монографія. Одеса, 2006. 568 с.
2. Дрьоміна Н.А., Дрьомін В. Деякі міжнародно-правові механізми боротьби з відмиванням доходів, здобутих злочинним шляхом. Актуальні проблеми держави та права: Зб. Наук. праць. Вип. 12. Одеса, 2001.
3. Іващенко В.О. Торгівля жінками та дітьми. Кримінологічні та кримінально-правові аспекти боротьби. К., 2004.
4. Міжнародне кримінальне право (співробітництво держав у протидії злочинності) : підручник / В. А. Гринчак, І. В. Земан, І. І. Когутич, О. К. Марін. Харків : Право, 2019.
5. Міжнародне право : основні галузі : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній та ін. ; за ред. В. Г. Буткевича. К. : Либідь, 2004. 814 с.
6. Попко В.В. Транснаціональне кримінальне право: міжнародно-правові засади : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.11 - Міжнародне право, 2020.
7. Теорія та практика міжнародного кримінального права : підручник / [Зелінська Н. А., Андрейченко С. С., Дрьоміна-Волок Н. В., Коваль Д. О. ; за ред. проф. Зелінської Н. А.]. Одеса : Фенікс, 2017. 526 с.
8. Тимченко Л.Д. Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю. Учебний посібник. Ірпінь, 2005.
9. An Introduction to International Criminal Law and Procedure, Second Edition. Robert Cryer, Hakan Friman, 2010.

10. Cassese A. International Criminal Law. Oxford University Press, 2005.
11. Stah C. A Critical Introduction to International Criminal Law. Cambridge University, 2019. 464 p.
12. The Theory and Practice of International Criminal Law: Essays in Honor of M. Cherif Bassiouni. Martinus Nijhoff Publishers Brill Academic, 2008.
13. Kotiswaran, Prabha, and Nicola Palmer, Transnational Criminal Law: A Field in the Making, in Peer Zumbansen (ed.), The Oxford Handbook of Transnational Law, 2021.

Семінар 8

Тероризм і транснаціональні терористичні злочини

1. Сутність тероризму.
2. Генезис міжнародно-правової концепції тероризму. Основні прояви сучасного міжнародного тероризму.
3. Роль і можливості міжнародного кримінального права у протидії тероризму. Проблема узгодження загальноновизнаного визначення тероризму.
4. Антитерористичні універсальні і регіональні конвенції: загальна характеристика.
5. Поняття і види терористичних злочинів. Міжнародно-правові стандарти криміналізації терористичних злочинів.
6. Тероризм і проблеми екстрадиції.
7. Формування міжнародного превентивного антитерористичного фінансового режиму.
8. Роль ООН у протидії тероризму.
9. Інтерпретація і застосування принципу невидачі політичних правопорушників в «епоху тероризму».
10. Тероризм та права людини.

Теми для підготовки презентацій в рамках семінарського заняття:

1. Країна – спонсор тероризму: підстави, процес визнання, наслідки
2. Поняття «тероризм» та його співвідношення з поняттями «терор» та «терористичний акт»
3. Проблеми застосування універсальної юрисдикції до злочинів міжнародного тероризму
4. Проблемні аспекти надання допомоги державам у боротьбі з міжнародним тероризмом

Література до теми

1. Важна К. А. Проблеми визначення поняття й сутності тероризму в міжнародному праві. Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти, 2021. № (8). С. 137–151.
2. Зелінська Н.А. Міжнародні злочини та міжнародна злочинність: Монографія. Одеса, 2006. 568 с.
3. Іванов Ю.А. До питання про поняття тероризму в міжнародному праві. Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. Випуск 7. (Частина II). К.: Київський університет ім. Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 1998.
4. Іванов Ю.А. Відповідальність за тероризм у міжнародному праві. Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 5. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Спілка юристів України, 2000.
5. Міжнародне кримінальне право (співробітництво держав у протидії злочинності) : підручник / В. А. Гринчак, І. В. Земан, І. І. Когутич, О. К. Марін. Харків : Право, 2019.
6. Міжнародне право : основні галузі : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній та ін. ; за ред. В. Г. Буткевича. К. : Либідь, 2004. 814 с.

7. Теорія та практика міжнародного кримінального права : підручник / [Зелінська Н. А., Андрейченко С. С., Дрьоміна-Волок Н. В., Коваль Д. О. ; за ред. проф. Зелінської Н. А.]. Одеса : Фенікс, 2017. 526 с.
8. Тимченко Л.Д. Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю. Учбовий посібник. Ірпінь, 2005.
9. An Introduction to International Criminal Law and Procedure, Second Edition. Robert Cryer, Hakan Friman, 2010.
10. Cassese A. International Criminal Law. Oxford University Press, 2005.
11. Stah C. A Critical Introduction to International Criminal Law. Cambridge University, 2019. 464 p.
12. The Theory and Practice of International Criminal Law: Essays in Honor of M. Cherif Bassiouni. Martinus Nijhoff Publishers Brill Academic, 2008.
13. Bossard A. Transnational Crime and Criminal Law. – Chicago: The Office of International Criminal Justice The University of Illinois at Chicago, 1990.
14. Combating Transnational Crime/ Ed. By Ph. Williams, Dimitri V. – Frank Cass Publishers, 2001.
15. Harmon C. Terrorism today. – London, Portland: Frenk Cass, 2000.
16. Farah D. Blood From Stones: The Secret Financial Network of Terror. New York, 2004.

ТЕМА8. Міжнародно-правове співробітництво в галузі кримінальної юстиції: загальні питання

1. Поняття міжнародно-правового співробітництва в галузі кримінальної юстиції. Еволюція міжнародного антикримінального співробітництва.
2. Сучасні форми і методи реалізації міжнародної кооперації в галузі кримінального правосуддя. Суверенітет держав і межі міжнародного співробітництва в цієї сфері.

3. Основні міжнародно-правові документи, що регламентують міжнародно-правове співробітництво в галузі кримінальної юстиції.
4. Міжнародні стандарти функціонування кримінального правосуддя. Суверенітет держав і межі міжнародного співробітництва в сфері оптимізації кримінального правосуддя.
5. Міжнародно-правові механізми забезпечення дотримання прав людини у сфері кримінального правосуддя: мета і можливості. Універсальні міжнародно-правові механізми забезпечення дотримання прав обвинувачуваного у кримінальному процесі.
6. Європейська система захисту прав людини у сфері кримінального правосуддя. Європейська конвенція захисту прав людини і основних свобод як джерело формування європейських стандартів прав людини в сфері кримінального правосуддя.
7. Ефективність міжнародного співробітництва в досягненні невідворотності покарання та гарантії прав людини: проблема балансу.
8. Інститут екстрадиції в міжнародному кримінальному праві. Принцип *aut dedere aut judicare*.
9. Правопорушення, що тягнуть видачу (екстрадиційні злочини). Договірна регламентація діапазону екстрадиційних злочинів.
10. Імперативні і факультативні підстави для відмови у видачі.
11. Принцип «*Non bis in idem*». Правило спеціалізації і принцип подвійної кримінальності як елементи правозахисного механізму міжнародної екстрадиції.
12. Проблема видачі державою власних громадян: міжнародна практика і законодавство України.
13. Принцип екстрадиційного імунітету стосовно політичних правопорушників.
14. Спрощена екстрадиція та європейський ордер на арешт.
15. Вплив міжнародного співробітництва на рівень правової захищеності особистості у сфері кримінальної юстиції.

Теми для підготовки презентацій в рамках семінарського заняття:

1. Імунітет вищих посадових осіб у кримінальному праві
2. Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол)
3. Проблеми міжнародного співробітництва у сфері протидії ядерному розповсюдженню та ядерному тероризму
4. Міжнародно-правові засади боротьби із транснаціональною злочинністю в рамках Європейського Союзу

Література до теми

1. Гавриш, Т. С. Теорія та практика міжнародної правової допомоги в кримінальних справах (проблеми сучасного співробітництва України) / Т. С. Гавриш. Х. : Право, 2006. 192 с.
2. Зозуля Є. Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю як історико-правове явище. Схід. 2009. № 4. С. 90–93.
3. Зелінська Н.А. Міжнародні злочини та міжнародна злочинність: Монографія. Одеса, 2006. 568 с.
4. Міжнародне кримінальне право (співробітництво держав у протидії злочинності) : підручник / В. А. Гринчак, І. В. Земан, І. І. Когутич, О. К. Марін. Харків : Право, 2019.
5. Міжнародне право : основні галузі : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній та ін. ; за ред. В. Г. Буткевича. К. : Либідь, 2004. 814 с.
6. Нестеренко С. С. До визначення поняття екстрадиції у міжнародному праві. Актуальні проблеми держави і права. 2009. Вип. 50. С. 311-315.
7. Нестеренко С. С. Міжнародно-правовий захист прав людини при здійсненні екстрадиції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11; кер. роботи Н. А. Зелінська; Нац. ун.-т "Одеська юридична академія". Одеса, 2010. 19 с.

8. Теорія та практика міжнародного кримінального права : підручник / [Зелінська Н. А., Андрейченко С. С., Дрьоміна-Волок Н. В., Коваль Д. О. ; за ред. проф. Зелінської Н. А.]. Одеса : Фенікс, 2017. 526 с.
9. Тимченко Л.Д. Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю. Учебний посібник. Ірпінь, 2005.
10. An Introduction to International Criminal Law and Procedure, Second Edition. Robert Cryer, Hakan Friman, 2010.
11. Cassese A. International Criminal Law. Oxford University Press, 2005.
12. Stah C. A Critical Introduction to International Criminal Law. Cambridge University, 2019. 464 p.
13. The Theory and Practice of International Criminal Law: Essays in Honor of M. Cherif Bassiouni. Martinus Nijhoff Publishers Brill Academic, 2008.

**ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ
«МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО»
для моніторингу набутих знань і вмінь**

1. Статут Нюрнберзького Міжнародного трибуналу був ухвалений:

- а) 1943 р.
- б) 1944 р.
- в) 1945 р.
- г) 1946 р.

2. Міжнародний кримінальний трибунал для колишньої Югославії був створений на підставі:

- а) резолюції Генеральної Асамблеї ООН
- б) резолюції Ради Безпеки ООН
- в) рішення Міжнародного суду ООН
- г) рішення законодавчих органів Югославії

3. Концепція міжнародного кримінального права з'явилася в науковій літературі на рубежі:

- а) XIV і XV ст.ст.
- б) XVI і XVII ст.ст.
- в) XVII і XVIII ст.ст.
- г) XIX і XX ст.ст.

4. Місцем перебування Міжнародного кримінального суду є:

- а) Рим
- б) Женева
- в) Гаага
- г) Страсбург

5. Відповідно до принципу спеціальності (як одного із принципів екстрадиції):

- а) злочин, зазначений у запиті про екстрадицію, повинен визнаватися кримінально караним за законодавством як запитуючої, так і запитуваної держав
- б) видана особа не може бути переслідувана у кримінальному порядку, підлягати покаранню за які-небудь інші злочини, крім тих, які обумовили екстрадицію
- в) суд не може розглядати справу відносно особи за вчинення злочину, який вже був предметом кримінального розгляду
- г) видача власних громадян не дозволяється

6. Відповідно до принципу *nullum crimen sine lege*

- а) ніхто не може підлягати кримінальній відповідальності за одне й те ж саме порушення
- б) ніхто не може підлягати кримінальній відповідальності, якщо діяння на момент вчинення не складає злочину
- в) кожному гарантується право знати, у чому його обвинувачують
- г) кожному гарантується справедливий судовий розгляд

7. Принцип *aut dedere aut judicare* передбачає:

- а) зобов'язання видавати передбачуваного правопорушника
- б) зобов'язання передавати справу компетентним органам запитуваної держави для кримінального переслідування

- в) зобов'язання або видавати передбачуваного правопорушника, або передавати справу компетентним органам запитуваної держави для кримінального переслідування
- г) зобов'язання не видавати осіб за політичними мотивами

8. Юрисдикція *ratione temporis* Міжнародного кримінального суду означає:

- а) юрисдикцію тільки щодо злочинів, вчинених після вступу в силу Статуту
- б) юрисдикцію щодо злочинів, вчинених після підписання Статуту
- в) юрисдикцію щодо продовжуваних злочинів
- г) юрисдикцію щодо триваючих злочинів

9. Стосовно злочину проти людяності, що підпадає є під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду:

- а) встановлюється термін давності у 20 років
- б) встановлюється термін давності у 30 років
- в) встановлюється термін давності у 50 років
- г) терміну давності не встановлюється

10. Україна не ратифікувала статут Міжнародного кримінального суду, так як у Висновку Конституційного Суду України від 2001 р. було визначено, що положення Римського Статуту не узгоджуються із:

- а) ст. 1 Конституції України
- б) ст. 6 Конституції України
- в) ст. 124 Конституції України
- г) ст. 127 Конституції України

11. Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол) була створена в:

- а) 1921 році;
- б) 1923 році;
- в) 1929 році;
- г) 1933 році.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

1. Поняття міжнародного кримінального права, його предмет і джерела.
2. Виникнення і еволюція концепції міжнародного кримінального права у міжнародно-правовій доктрині ХІХ століття.
3. Сучасні теорії міжнародного кримінального права.
4. Структура міжнародного кримінального права у широкому сенсі: міжнародне кримінальне право *stricto sensu* і транснаціональне кримінальне право.
5. Міжнародний злочин як категорія міжнародного кримінального права.
6. Історія розвитку поняття «міжнародний злочин».
7. «Квазизлочин» держави: еволюція концепції.
8. Формальні параметри і види міжнародних злочинів.
9. Індивідуальна кримінальна відповідальність в міжнародному праві.
10. Проблема міжнародної правосуб'єктності індивіда у контексті його відповідальності за злочини проти загального міжнародного права.
11. Міжнародна злочинність як об'єкт міжнародно-правового реагування
12. Основні напрямки і форми міжнародного співробітництва в попередженні злочинності.
13. Конвенційний і інституціональний механізм протидії міжнародної злочинності.
14. Роль Організації Об'єднаних Націй у створенні глобальної системи протидії міжнародної злочинності.
15. Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол) у боротьбі зі злочинністю.

16. Перспективи розвитку міжнародного кримінального права та співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю.
17. Європейська система протидії злочинності. Правові засади діяльності Європолу.
18. Поняття і теорії кримінальної юрисдикції у міжнародному кримінальному праві.
19. Принципи кримінальної юрисдикції.
20. Види кримінальної юрисдикції.
21. Поняття міжнародної лекцкримінальної юрисдикції.
22. Співвідношення міжнародної та національної кримінальної юрисдикції. Формування концепції міжнародної кримінальної юстиції.
23. Вплив Нюрнберзького та Токійського трибуналів на розвиток міжнародного кримінального права.
24. Правові основи утворення і діяльності Нюрнберзького і Токійського військових трибуналів.
25. Реалізація концепції міжнародної кримінальної юстиції в діяльності та вироках Нюрнберзького і Токійського військових трибуналів.
26. Загальні принципи діяльності і особливості юрисдикції Нюрнберзького трибуналу.
27. Співвідношення темпоральної юрисдикції Нюрнберзького і Токійського військових трибуналів із принципами «*nulla poena sine lege*» та «*ex post facto*».
28. Формування “нюрнберзької” концепції міжнародного злочину та її особливості.
29. Злочини проти миру, воєнні злочини, злочини проти людяності в предметній юрисдикції Нюрнберзького та Токійського трибуналів.
30. Розвиток концепції міжнародної та універсальної кримінальної юстиції у постнюрнберзький період.
31. Кодифікація міжнародного кримінального права. Проект Кодексу злочинів проти миру і безпеки людства.

32. Історія та правові підстави заснування міжнародних кримінальних трибуналів *ad hoc* по колишній Югославії та Руанді.
33. Статут Міжнародного трибуналу по колишній Югославії: загальна характеристика.
34. Статут Міжнародного кримінального трибуналу по Руанді: загальна характеристика.
35. Проблема легітимності та селективності заснування міжнародних кримінальних трибуналів *ad hoc*.
36. Юрисдикція сучасних міжнародних кримінальних трибуналів *ad hoc* по колишній Югославії і Руанді.
37. Основна характеристика правових результатів діяльності міжнародних кримінальних трибуналів *ad hoc* по колишній Югославії та Руанді.
38. Заснування і діяльність Спеціального суду по Сьєрра-Леоне.
39. Злочини, які підпадають під юрисдикцію кримінальних трибуналів *ad hoc* («гаазька» модифікація міжнародних злочинів)
40. Предметна (*ratione materiae*) юрисдикція кримінальних трибуналів *ad hoc* по колишній Югославії і Руанді.
41. Особливості “гаагської” модифікації міжнародного злочину, її відмінність від “нюрнберзької” концепції.
42. Геноцид як злочин, що підпадає під юрисдикцію кримінальних трибуналів *ad hoc* по колишній Югославії і Руанді.
43. Поняття злочину проти людяності в Статутах і рішеннях кримінальних трибуналів *ad hoc* по колишній Югославії і Руанді.
44. Міжнародний кримінальний суд як нова форма інтегрованого міжнародного судоустрою.
45. Римський Статут Міжнародного кримінального суду: загальна характеристика.
46. Правові основи і порядок заснування постійного Міжнародного кримінального суду відповідно до Римського Статуту.

47. Склад Міжнародного кримінального суду. Органи Суду. Порядок виборів суддів. Обов'язки і повноваження Прокурора.
48. Юридична природа юрисдикції Міжнародного кримінального суду й умови її здійснення.
49. Принцип компліментарності юрисдикції Міжнародного кримінального суду.
50. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду стосовно громадян держав, що не є учасниками Римського Статуту.
51. Тимчасова і персональна юрисдикція Міжнародного кримінального суду.
52. Імунітет від кримінальної юрисдикції певних категорій посадових осіб у контексті імплементації положень Статуту Міжнародного кримінального суду.
53. Загальні принципи міжнародного кримінального права згідно з Римським Статутом Міжнародного кримінального суду.
54. Принципи «*ne bis in idem*», «*nullum crimen sine lege*», «*nulla poena sine lege*» згідно із Римським Статутом Міжнародного кримінального суду.
55. Передача осіб Міжнародному кримінальному суду.
56. Питання імплементації Римського Статуту Міжнародного кримінального суду. Проблема участі України в Римському Статуті.
57. Процесуальні аспекти діяльності Міжнародного кримінального суду.
58. «Римська» модифікація міжнародного злочину та її відмінність від «гаагської» і «нюрнберзької» концепцій.
59. Поняття «найсерйозніші злочини, що викликають стурбованість міжнародного співтовариства» згідно із Римським Статутом Міжнародного кримінального суду.
60. Джерело міжнародно-правової заборони «римської модифікації» міжнародно-правового злочину.
61. Суб'єкт і суб'єктивна сторона злочинів, що підпадає під

юрисдикцію Міжнародного кримінального суду.

62. Склад злочинів проти людяності згідно із Римським Статутом.

63. Поняття і склад злочину геноциду згідно із Римським Статутом.

Військові злочини згідно із Римським Статутом.

64. Злочин «агресія» у предметній юрисдикції Міжнародного кримінального суду: проблема визначення.

65. Поняття і структура транснаціонального кримінального права.

66. Поняття і види транснаціональних злочинів.

67. Поняття конвенційного злочину.

68. Формування та зміст всеохоплюючого конвенційного поняття транснаціонального організованого злочину.

69. Міжнародне співробітництво у протидії корупції.

70. Міжнародне співробітництво у протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом.

71. Міжнародне співробітництво у протидії торгівлі людьми.

72. Міжнародне співробітництво у протидії незаконного ввозу мігрантів.

73. Міжнародне співробітництво у протидії незаконному виготовленню й обороту вогнепальної зброї.

74. Міжнародне співробітництво у протидії правопорушенням у сфері комп'ютерних технологій.

75. Міжнародне співробітництво у протидії правопорушенням, пов'язаним із наркотизмом.

76. Міжнародно-правове визначення тероризму.

77. Роль і можливості міжнародного кримінального права у протидії тероризму.

78. Антитерористичні універсальні і регіональні конвенції: загальна характеристика.

79. Поняття і види терористичних злочинів. Проблема розробки всеохоплюючої конвенції по боротьбі з міжнародним тероризмом.

80. Роль ООН у протидії тероризму.
81. Політика Ради Європи та Європейського Союзу в галузі протидії тероризму.
82. Поняття міжнародно-правового співробітництва в галузі кримінальної юстиції.
83. Основні міжнародно-правові документи, що регламентують міжнародно-правове співробітництво в галузі кримінальної юстиції.
84. Міжнародні стандарти функціонування кримінального правосуддя: загальна характеристика.
85. Міжнародно-правові механізми забезпечення дотримання прав людини у сфері кримінального правосуддя: мета і можливості.
86. Європейська конвенція захисту прав людини і основних свобод як джерело формування європейських стандартів прав людини в сфері кримінального правосуддя.
87. Інститут екстрадиції в міжнародному кримінальному праві. Принцип *aut dedere aut judicare*.
88. Правопорушення, що тягнуть видачу (екстрадиційні злочини).
89. Проблема видачі державою власних громадян: міжнародна практика і законодавство України.
90. Принцип екстрадиційного імунітету стосовно політичних правопорушників.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Світлана Сергіївна Андрейченко
Вкторія Вікторівна Владишевська

МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Навчально-методичні вказівки
з підготовки до семінарських занять

Електронне видання

Формат 60x84/16. Ум-друк. арк. 4,36.

Видавець ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.feniksbooks.com